

Economisch-Statistische Berichten

Hamsterwoede?

★

Mr. J. Wilkens

Huurwoningen voor de middengroepen

★

Jhr. Mr. G. L. G. de Milly

De kosten van het overheidsapparaat

★

J. de Wit

De verplichte ziekenfondsverzekering

★

Prof. Dr. A. Kraal

Economische kroniek van Indonesië

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2065

WOENSDAG 23 JANUARI 1957

Nederlandse Participatie Maatschappij N.V.
 gevestigd té Amsterdam
 Keizersgracht 271-275

Oppericht in 1948 door levensverzekering-maatschappijen, banken en andere lichamen, voor het verschaffen van geldmiddelen aan ondernemingen, inzonderheid door deelneming in het risicodragend kapitaal.

Waardepapier

EFFECTEN CHEQUES

*

BOEK, STAAL, STEEN EN OFFSETDRUKKERIJ

C. Chevalier

Rotterdam Piekstraat 24, Tel K 1800-77700 (3 lijnen)

N.V. Rotterdamsche Scheepshypotheekbank

gevestigd te Rotterdam

UITGIFTE van

f 2.250.000,— AANDELEN OP NAAM

in stukken van f 1000,— waarop verplicht te storten 10%, ten volle delend in de resultaten van het boekjaar 1957 en volgende boekjaren.

De **INSCHRIJVING** op bovengenoemde aandelen zal tot de koers van

130 pCt.

uitsluitend voor houders van claims openstaan tot

DINSDAG 5 FEBRUARI 1957,

des namiddags 4 uur, bij de kantoren van de **ROTTERDAMSCHER BANK N.V.**

te Rotterdam, Amsterdam en 's-Gravenhage en van de Heren **R. MEES & ZOONEN** te Rotterdam en 's-Gravenhage,

op de voorwaarden van het prospectus dd. 21 januari 1957.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving, alsmede tot een beperkt aantal exemplaren van de statuten en van het laatste jaarverslag.

N.V. ROTTERDAMSCHER SCHEEPHYPOTHEEKBANK

R. Mees & Zoonen
 Bankiers en
 Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
 Delft - Schiedam - Vlaardingen
 Alblasterdam

Adviezen inzake
 levensverzekeringen
 en pensioencontracten

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
 Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
 Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.
 Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
 Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.
 Speciale nummers f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon. — COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; E. Vandeputte; A. Vlerick.

Hamsterwoede?

De gebeurtenissen in Hongarije en Egypte, welke gedurende de novemberdagen van het vorig jaar de politieke horizon zo zeer verduisterden, brachten het publiek hier te lande in een toestand, welke in sommige opzichten aan de Korea-dagen deed denken. Het ging over tot extra-aankopen, welke zich voornamelijk schenen te concentreren op kruidenierswaren, gedistilleerd, textielprodukten en schoeisel. In gesprekken met het bedrijfsleven werd deze globale indruk wel bevestigd, doch welke omvang deze extra-bevoorrading nu feitelijk heeft aangenomen, was niet direct te achterhalen.

Vandaar dat men met enige spanning mocht uitzien naar de gegevens, welke het Economisch Instituut voor de Middenstand maandelijks pleegt te publiceren met betrekking tot het verloop van de omzetten in een aantal detailhandelsbranches. Dezer dagen heeft het de cijfers van het omzetverloop gedurende november 1956 het licht doen zien en daaruit kan nu in de eerste plaats worden opgemaakt, dat de omzetten van de bedrijven, waarin kruidenierswaren, drogisterij-artikelen, dranken, textiel-goederen, schoeisel en meubelen worden verkocht, in die novembermaand 24 pCt. tot 45 pCt. hoger hebben gelegen dan in november 1955.

Zonder meer mag zelfs uit deze vrij hoge percentages echter nog niet tot hamsteren worden geconcludeerd; het zou immers mogelijk kunnen zijn, dat het omzetverloop in deze branches toch reeds ver boven het peil van 1955 lag. Duidelijk komt dit tot uiting bij de omzetten van de meubelbranche (plus 26 pCt.), welke nl. reeds in de voorafgaande maanden van 1956 bijna 20 pCt. hoger lagen dan in 1955, zodat op het gebied van de woninginrichting nauwelijks kan worden gesproken van extra-aankopen in november 1956.

Zoals uit nevenstaande grafiek echter ook blijkt, kan op het gebied van kruidenierswaren, drogisterij-artikelen, dranken, textiel en schoeisel wel degelijk een zekere voorraadvorming door het publiek worden geconstateerd; daarvoor liggen immers de novemberindices voor deze

branches te veel boven de 1956-trend. Indien men er echter van uit mag gaan, dat de decemberomzetten weer op het gebruikelijke peil liggen — en er is weinig reden om te veronderstellen, dat dit niet het geval zou zijn —, dan zou de conclusie verder luiden, dat bijv. op het gebied van kruidenierswaren de bevolking in doorsnee toch niet veel meer dan voor hooguit twee weken extra-voorraad zou hebben ingeslagen, zodat van „hamsterwoede”, zoals sommige dagbladen zich uitdrukten, in het algemeen zeker niet mag worden gesproken.

Weliswaar had de bevoorrading voornamelijk betrekking op een beperkt aantal artikelen, zoals spijsoliën en -vetten, rijst, geconserveerde levensmiddelen, koffie en thee, en zeep, maar het blijft een feit, dat van extra-aankopen op exorbitante schaal geen sprake is geweest. Voor de drogisterijen, de textiel-detailhandel en de schoenhandel gelden analoge conclusies. In de slijterijen werd de novemberomzet nog extra gestimuleerd door de op korte termijn in het vooruitzicht gestelde accijnsverhoging.

Vermelding verdient nog, dat de extra-aankopen vóór het grootste gedeelte hebben plaatsgevonden in de periode van 4-8 november; in deze dagen is de Nederlandse detailhandel even op een harde proef gesteld, maar zonder twijfel mag worden vastgesteld, dat hij deze proef met glans heeft doorstaan.

De consument heeft over de houding, welke zijn leveranciers in deze dagen hebben aangenomen, in het algemeen zeker niet te klagen gehad.

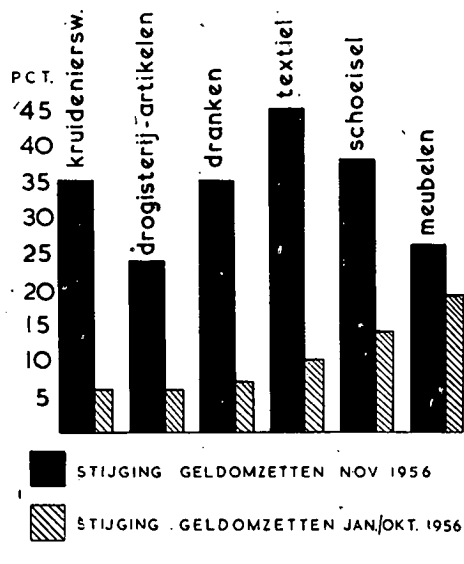
Hoewel het moet worden betreurd, dat de extra-voorraden waarschijnlijk vrij ongelijkmatig over de bevolking zijn verdeeld, mag dit overzicht worden besloten met vast te stellen, dat het Nederlandse publiek in die sombere dagen het hoofd koel heeft gehouden en dat het, wat levensmiddelen betreft, gemiddeld niet meer heeft ingeslagen dan bijv. de Zwitserse Regering reeds jaren geleden haar onderdanen heeft aangeraden. Slechts dat dit op zo korte termijn plaatsvond heeft, vooral in de grotere steden, tot enige spanning geleid.

Waarsenaar.

P. H. J. F. Th. SCHNELLEN, econ. drs.

Stijging van de geldomzetten in november 1956, resp. januari/oktober 1956

(Overeenkomstig jaar 1955 = 100)

INHOUD

	Blz.		Blz.
Hamsterwoede?, door Drs. P. H. J. F. Th. Schnellen	63	Economisch-Statistische Dag 1957, door Drs. D. B. Jochems'	75
Huurwoningen voor de middengroepen, door Mr. J. Wilkens	64	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	77
De kosten van het overheidsapparaat, door Jhr. Mr. G. L. G. de Milly	66	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in het vierde kwartaal 1956, door Dr. L. Delmotte	78
De verplichte ziekenfondsverzekering, door J. de Wit	68	Notities:	
Economische kroniek van Indonesië, door Prof. Dr. A. Kraal	72	Aandeelhouders in Amerika	69
		Bankrekening en beroepscategorie	71
		Statistieken	79

Onder de tegenwoordige omstandigheden van woningbouw ingevolge de Woningwet voor arbeiders en van premiebouw in de particuliere sector voor beter gesitueerden, bestaat de kans dat de middengroepen, die een huurwoning ambiëren, in de verdrukking komen. Gezien de omvang van de besparingen, welke in 1957 ter beschikking zullen komen en de behoeften der gemeenten voor consolidatie, overige investeringen en woningwetbouw, concludeert schrijver dat uitbreiding van de woningbouw in dezen geen oplossing van het vraagstuk zou betekenen. Schrijver bepleit, naast de bevordering van het eigen woningbezit, verdere inschakeling van de premieregeling voor huurwoningen, door verschaffing van een extra stimulans voor bouwers en beleggers in de vorm van een huurbijslag voor huizen, krachtens opzet en inhoud, bestemd voor bewoners uit de middengroepen. Dit belast het budget van de Overheid altijd minder dan bouw ingevolge de woningwet.

Huurwoningen voor de middengroepen

In de M.v.A. aan de Tweede Kamer bij de behandeling van de begroting van zijn Departement, merkt de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid op, dat er onder de tegenwoordige omstandigheden van woningbouw ingevolge de Woningwet voor arbeiders en van premiebouw in de particuliere sector voor beter gesitueerden, de kans bestaat, dat de middengroepen, die een huurwoning ambiëren, tussen wal en schip komen te vallen.

Onder middengroepen zou men kunnen verstaan de inkomensgroepen van f. 5.000 tot f. 10.000 per jaar, al bevat het begrip „middengroepen” ook elementen van sociale status, welke door begrenzingen van louter financiële aard niet volkomen gedekt worden.

Ofschoon er voor zover ons bekend geen exacte gegevens bestaan, waardoor de stelling van de Minister nader geadstrueerd wordt, lijkt het wel waarschijnlijk, dat met name in de grote steden dit gevaar momenteel aanwezig is.

In ieder geval is aan te nemen, dat verscheidene gezinnen uit de middengroepen na de tweede wereldoorlog in woningwetwoningen terecht zijn gekomen. Een onlangs gehouden — beperkte — enquête wees uit, dat in Rotterdam 13 pCt. en in Amsterdam zelfs 27 pCt. van de onderzochte naoorlogse woningwetwoningen door gezinnen uit de middengroepen werden bewoond ¹⁾.

Van particuliere bouwerszijde is herhaaldelijk betoogd, dat de voorwaarden, waarop woningwetwoningen gebouwd kunnen worden, momenteel zoveel gunstiger zijn dan die waarop particuliere ondernemers bescheiden huurwoningen kunnen bouwen, dat het begrijpelijk is, dat hun voorkeur uitgaat naar bouw voor de verkoop of voor verhuur aan beter gesitueerde groepen van de bevolking. Huurwoningen bestemd voor de middengroepen, wier financiële polsstok slechts weinig of niet langer is dan die van zeer vele arbeiders, zijn voor hen minder aantrekkelijk. De risico's, thans aan bouwen verbonden, zijn daarvoor te groot. Belangrijke stijgingen van materiaalprijzen en lonen, de praktische noodzaak om zwarte lonen te betalen, hebben ondanks algemene hoogconjunctuur reeds menige bouwster in moeilijkheden gebracht.

Daarbij komt een zekere terughoudendheid ten deze

¹⁾ Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw van november 1956, blz. 196.

bij de institutionele beleggers, die vroeger gaarne als afnemers van de produktie der particuliere bouwers optraden.

Men beschouwde toen huurwoningen voor de middengroepen als een beste belegging, omdat in slechte tijden de beter gesitueerden en in tijden van voorspoed de arbeiders gegadigden werden. In tijden van overproduktie kon men bij deze categorie woningen zodoende toch wel van een redelijk goede bezetting — en dus van rendement — verzekerd zijn.

Ten gevolge van de door de opeenvolgende regeringen na de tweede wereldoorlog nagestreefde al te stringente huurpolitiek echter, is de belangstelling van institutionele beleggers voor deze eens zo gewilde objecten aanzienlijk gedaald. Het klimaat hiervoor is te ongunstig geworden. Lijkt het rendement thans soms, blijkens jaarverslagen van verzekeringmaatschappijen, nog zeer bevredigend, dit is slechts schijn, omdat men de elders behaalde winsten goeddeels op het huizenbezit heeft afgeschreven. Op de objecten zelve kan men wegens de al te krap toegemeten huurinkomsten niet naar vervangingswaarde afschrijven; en wanneer straks door het inhalen van de achterstand, door crisissomstandigheden of waardoor ook, de momenteel nog niet aanwezige leegstand weer de kop zal opsteken, dan vreest men tot zijn schade slechts te zullen hebben bewezen, dat het rendement van huizenbezit niet op één lijn gesteld mag worden met dat van een solide obligatie. Wat hiervan zij, het is niet onbegrijpelijk, dat degenen, die zowel de middengroepen een goed hart toedragen, als een onbegrensd vertrouwen stellen in hetgeen de Overheid vermag, zich afvragen of uitbreiding van de woningwetbouw ook hier geen uitkomst kan brengen.

Afgezien nu van principiële redenen, waarom een dergelijk initiatief van de Regering o.i. zou moeten worden betreurd, lijkt het onder de gegeven omstandigheden wel uitgesloten, dat daardoor soelaas zou kunnen worden verschaft. Tenzij men een zeer drastische beperking van de woningwetbouw voor de groepen, waarvoor hij is bedoeld (waartoe het voorlopig toch wel enigszins zal moeten komen) verantwoord zou achten, hetgeen niet aannemelijk is.

De Minister van Financiën heeft reeds enige keren uiting

gegeven aan zijn bezorgdheid, dat er niet voldoende middelen zullen zijn om de op stapel staande woningwetbouw te financieren. Geen wonder. De woningbouw kan alleen op gezonde wijze gefinancierd worden met besparingen. De woningwetbouw pleegt gefinancierd te worden door de gemeenten, die daartoe leningen op lange termijn moeten opnemen.

Momenteel hebben de gemeenten hier te lande een vlotende schuld van ca. f. 750 mln., waarvan het grootste gedeelte in langlopende leningen behoort te worden geconsolideerd. Daarvoor is thans geen mogelijkheid aanwezig.

De Minister van Financiën schatte bij de begrotingsdebatten, dat in 1957 voor de lagere Overheid (niet alleen de gemeenten dus, maar ook bijv. provincies, waterschappen e.d.) voor een bedrag van f. 1,1 mrd. op de kapitaalmarkt beschikbaar zou komen. Of dit bedrag inderdaad bereikt zal kunnen worden, werd door de Minister later al weer betwijfeld, doch in ieder geval betekent het, dat mogelijk de helft van deze in 1957 beschikbaar komende besparingen nog gebruikt zal moeten worden voor de consolidatie der bestedingen van 1956.

Aannemende, dat de gemeenten in 1957 met sluitende begrotingen zullen uitkomen en dat zij 50 pCt. à 60 pCt. van haar investeringen voor de woningwetbouw kunnen gebruiken, dan is reeds bij oppervlakkige beschouwing van het aanwezige feitenmateriaal duidelijk, dat inderdaad ernstig betwijfeld moet worden of in 1957 bijv. 35.000 woningwetwoningen (waarvoor een bedrag in de orde van grootte van f. 450 mln.²⁾ nodig zal zijn) op gezonde, d.w.z. niet inflatoire wijze gefinancierd zullen kunnen worden. Want hoezeer men in het algemeen aan woningbouw preferentie numero 1 zal willen geven, er zijn nog andere investeringen volstrekt onvermijdelijk. Vooral voor de grootste gemeenten zal men bezwaarlijk bijv. alle scholen-, utiliteits-, wegen- en bruggenbouw kunnen stopzetten, of van noodzakelijke investeringen in bijv. gas-, waterleidingen en elektriciteitsbedrijven kunnen afzien.

Dat de Regering de zaken niet anders ziet — en kan zien — is inmiddels wel duidelijk geworden uit de circulaire van de Minister van Binnenlandse Zaken, waarin hij de gemeenten verzoekt voorlopig geen nieuwe kapitaalwerken of bestedingen, hoewel reeds goedgekeurd, aan te vangen, als de vergroting van de kasgeldschuld daardoor zou uitgaan boven de door de Minister toegelaten normen.

Dit alles betekent dus voor het ons hier bezighoudende vraagstuk, dat de middengroepen, die een hun passende woning willen huren, hun hoop niet kunnen stellen op woningwetbouw, die reeds op bijkans fatale wijze is overtrokken. Men zal dus een beroep moeten doen op de bouw in de particuliere sector.

Nu geldt ook hier het algemene bezwaar, dat in ons land de bestedingen de besparingen overtreffen, zodat enige inkrimping van de bedrijvigheid voorlopig hier eveneens wel onvermijdelijk zal zijn.

Echter is het gevaar voor ongezonde financiering hier veel minder groot. Inflatoire spanningen ten gevolge van de kortgeldfinanciering door de gemeenten zullen verminderen. Juist in deze tijd van hogere rente zal bij de gemeenten de tendentie bestaan de huren lager te stellen dan economisch verantwoord is. Op den duur legt dit grote

²⁾ Volgens publikatie no. 77 van het Min. van V. en B. bedroeg de gemiddelde kostprijs van woningwetwoningen in het eerste kwartaal van 1956 f. 12.870 per woning (zonder grond en bijkomende kosten).

lasten op de gemeentehuishouding. Van de particuliere bouw kan worden verwacht, dat hij meer economisch verantwoord zal zijn, wegens de hier aanwezige winstprikkel. Ieder streven naar een camoufleren van de werkelijke situatie is afwezig. Terwijl de gemeenten de financiering van de woningwetbouw meestal met annuïteitleningen laten plaats hebben, met de bedoeling om de huren reeds dadelijk zo laag mogelijk te kunnen stellen, moeten de particuliere bouwers van de aanvang af een hoger percentage op hun hypothecaire schulden aflossen, ten gevolge waarvan hun investeringen meer economisch verantwoord zijn.

De woningwetbouwfinanciering leidt ertoe, dat de huren te laag worden gesteld, de bevolking zich derhalve ten onrechte rijker rekent dan ze in wezen is en het eind draagt de lasten.

Wil men nu ondanks de zoveel ongunstiger geworden omstandigheden toch iets voor de middengroepen doen, dan zal men, naast de bevordering van het eigen woningbezit door middel van de daarvoor in het leven geroepen regeling, de bestaande premieregeling moeten uitbreiden ter bevordering van de bouw van huurwoningen voor deze groepen.

Daarvoor is wel een regeling te maken. Bij de huidige huurpolitiek zal dan voorlopig een extra-stimulans nodig zijn in de vorm van een vaste huurbijslag, welke kan vervallen zodra men tot de noodzakelijke algemene huurverhoging voor de bestaande huizen zal overgaan. De extra-uitgaven van deze huurbijlagen zal het Rijk kunnen bestrijden uit het door de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid genoemde bedrag van f. 200 mln., dat het Rijk zich op de dienst van de onder vigeur van de Financieringsregeling 1947/1948 gebouwde woningen kan besparen als de voorgenomen huurverhoging van 25 pCt. doorgevoerd is. Ook al zou men tot het o.i. betere plan van de Teldersstichting of van Prof. Koopmans³⁾ voor huurverhoging in etappes overgaan, dan komt toch reeds bij de eerste etappe een belangrijk gedeelte van dit bedrag vrij. Zolang hier te lande de huren niet corresponderen met de gestegen bouwkosten, zal men de meerdere administratie, welke de altijd enigszins ingewikkelde regelingen van huurbijlagen nu eenmaal onvermijdelijk meebrengen, op de koop toe moeten nemen.

Enkele opmerkingen mogen hieraan nog worden toegevoegd. Wij wilden de premieregeling in meerdere mate dan tot dusverre ten goede doen komen aan de bouw van huurwoningen voor de middengroepen. Echter zeker niet uitsluitend. Onder het tegenwoordige stelsel van sterk progressieve belasting op het inkomen, zouden anders belangrijke groepen van de bevolking nog eens extra worden getroffen doordat zij in vergelijking met andere groepen ook nog weer eens extra duur moeten wonen. De „onbillijkheden” met betrekking tot het wonen in oude of nieuwe huurwoningen zijn reeds groot genoeg; laten we er niet nog nieuwe discrepanties aan toevoegen.

Voorts vrezen wij, dat er drang op de Regering zal worden uitgeoefend (het is inmiddels reeds geschied, uit wellicht respectabele, doch daarom nog niet acceptabele motieven) om de aan het licht getreden onvolkomenheden van de tot dusverre gevolgde huur- en woningpolitiek te camoufleren door een tegemoetkoming uit de Rijkskas wegens de inmiddels sterk gestegen rentestand. Het is onnodig te zeggen, dat hierdoor de deur voor ontwaarding

³⁾ Zie „E.-S.B.” van 31 oktober en 7 november 1956.

Zowel in als buiten ons Parlement wordt aangedrongen op een scherper toezicht op de uitgaven ter zake van het ambtelijk apparaat. Het lijkt schrijver beter om niet op een „verscherping van het toezicht” zonder meer aan te dringen, doch op een onderzoek naar het rendement der verschillende vormen daarvan en daarna, wellicht, op een meer evenredige verdeling van de huidige controlemiddelen. Teneinde te voorkomen dat de controle op bestaande organen vastloopt in een door de betrokken ambtenaren, die zich in hun bestaan of functie bedreigd achten, gelegd rookgordijn, zouden dezen de zekerheid moeten hebben dat zij „er niet op achteruit gaan”. Hiertoe bepleit schrijver het creëren van een bemiddelingsapparaat dat de kloof tussen de steeds talrijke vacatures en eventuele „onzichtbare werkloosheid” zou kunnen overbruggen. Van een dergelijk mechanisme, dat overplaatsing vergemakkelijkt, verwacht schrijver een gunstig organisatorisch en financieel effect.

De kosten van het overheidsapparaat

Controle en noodweer

Het vraagstuk van de kosten van het overheidsapparaat blijft Parlement, Regering, pers en individuele belangstellenden bezig houden. Onderstaand staatje, overgenomen uit het proefschrift van W. Drees Jr.: „On the level of government expenditure in the Netherlands after the war”, geeft een afdoende verklaring voor deze zorg, ook voor de toekomst.

Uitgaven van de civiele dienst
(behalve defensie en onderwijs; in miljoenen guldens)

	1938	1946	1949	1952	1953	1954	1955
Salarissen rijkspersoneel	75	329	310	376	387	415	440
Salarissen lagere overheidslichamen	86	310	350	420	420	450	460
Sub-totaal salarissen	161	639	660	796	807	865	900
Lopende materiële uitgaven Rijk	25	185	171	146	176	148	162
Andere materiële uitgaven Rijk	10	40	50	60	40	80	80
Materiële uitgaven lagere overheidslichamen	40	212	250	230	235	247	253
Sub-totaal materiële uitgaven	75	437	471	436	451	475	495
Rijksbijdrage in het ambtenarenpensioenfonds	28	56	83	120	120	120	140
Totaal salarissen en andere uitgaven	264	1.132	1.214	1.352	1.378	1.460	1.535

Deze stijging vindt men niet alleen in Nederland. Het artikel „Parkinsons Law”, in „The Economist” van 19 november 1955, geeft voorbeelden van vergelijkbare cijfers over het Colonial Office en de Admiralty en voegt

daar aan toe dat alle tot dusverre ondernomen onderzoeken op dit gebied wijzen op een gemiddelde jaarlijkse toeneming in aantal ambtenaren van 5,17-6,56 pCt.; „irrespective of any variation of the amount of work (if any) to be done”. Dit ondanks het feit dat de Britse Treasury wat betreft selectiemethoden en efficiencywerk zeker niet bij het buitenland ten achter is.

Zowel in als buiten ons Parlement wordt in uiteenzettingen over dit probleem doorgaans in de eerste plaats aangedrongen op een scherper toezicht op uitgaven ter zake van het ambtelijk apparaat. Verklaarbaar, want een scherp toezicht kan als conditio sine qua non logisch voorop worden geplaatst. Bovendien is het staatsapparaat zeer omvangrijk en ingewikkeld. De problematiek van andere bestrijdingsmiddelen, bijv. op het gebied van organisatie en efficiency, overtreft daarom doorgaans de beschikbare spreektijd of plaatsruimte.

Het is de bedoeling dit artikel te beperken tot het zoveel gevraagde „scherper toezicht” en zijn mogelijkheden en beperkingen. Aan het slot een suggestie.

Controle.

Voorop kan worden gesteld dat er, naast enkele — dikwijls onvermijdelijke — lacunes, reeds zeer vele doeltreffende controles en beperkende voorschriften bestaan. Daarnaast zijn er controles die zelf onevenredig kostbaar zijn en andere die kostenverhogend werken (bijv. knippen op

(vervolg van blz. 65)

van de munt nog slechts verder zou worden opengezet.

Onze conclusie voor het aan de orde gestelde onderwerp van de huurwoningen voor de middengroepen kan niet anders zijn, dan dat uitbreiding van de woningwetbouw in dezen geen oplossing van het vraagstuk kan betekenen; dat men echter wel de premiereregeling voor deze categorie meer kan inschakelen door een extra stimulans voor bouwers en beleggers te verschaffen door middel van het beschikbaar stellen van een huurbijslag voor huizen krachtens opzet en inhoud bestemd voor bewoners uit de midden-

groepen. Dit belast het budget van de Overheid altijd minder dan bouw ingevolge de woningwet.

Wil men iets voor de huurwoningen zoekende middengroepen doen — en wij herhalen daarvoor vooral in de grote steden iets te gevoelen — dan verdient deze weg verre de voorkeur boven het uitbreiding geven aan de woningwetbouw. De eerste weg kost geld, maar de laatste betekent bovendien, wegens het thans duidelijk aan de dag getreden gevaar voor verkeerde financiering, een aanslag op ons gezond sociaal-economisch bestel.

's-Gravenhage.

Mr. J. WILKENS.

goedkope krachten ofschoon zulks het rendement van dure functionarissen zeer vermindert). Daarom lijkt het beter om niet zonder meer op een „verscherping van het toezicht” aan te dringen, doch op een onderzoek naar het rendement der verschillende vormen daarvan en daarna, wellicht, op een meer evenredige verdeling van de huidige controlemiddelen.

Voorts is het nuttig een onderscheid te maken naar de aard van de te controleren materie, t.w.:

1. Toezicht op de uitbreiding van werkzaamheden.

Dit is „technisch” doorgaans niet moeilijk: men onthoudt eenvoudig zijn goedkeuring aan het project. Het rendement van een verscherpt toezicht is evenwel gering ten aanzien van de vele projecten, die steunen op „meetbare” (bijv. toenemend aantal strafzaken) of duidelijke (bijv. desiderata van de Volksvertegenwoordiging) motieven. Waar de motieven en resultaten echter weinig tastbaar kunnen zijn, bijv. op het gebied van research, voorlichting, onderwijs, vormen van sociaal werk etc., zijn ook de beste projecten dikwijls weerloos tegenover het „neen” van een toegenomen bezuinigingsdrang. Hierin schuilt een gevaar.

2. Toezicht op bestaande en tevens meetbare werkzaamheden.

Dit bestrijkt gevallen als bijv. het verlenen van vergunningen, het sluiten van huwelijken en de rechtspraak. Hier bestaat een duidelijke relatie tussen de kwantiteit van het werk en de omvang van het apparaat. Een scherp — vergelijkend — toezicht is hier objectief en doorgaans niet gecompliceerd, dus van waarde.

3. Toezicht op bestaande, niet meetbare werkzaamheden.

De omvang van deze categorie is niet te verwaarlozen. Men kan aannemen dat zij toeneemt naarmate men hoger komt in de hiërarchie, zowel binnen de Overheid als in particuliere lichamen. In deze functies gebeurt het dat men na een drukke dag het antwoord schuldig moet blijven op de vraag: wat heb ik vandaag eigenlijk gedaan? Bovendien vervagen hier de grenzen tussen noodzakelijke activiteit en werk dat meer of minder resultaat kan hebben en dus zo mogelijk nog wel, of juist niet meer moet worden gedaan.

Het is duidelijk dat het uitoefenen van toezicht voor een instantie van buiten af ten aanzien van deze categorie uiterst moeilijk is, *dikwijls slechts uitvoerbaar indien de daaraan onderworpen functionaris daaraan zelf wil medewerken*. Wil hij dit niet, dan verdwaalt de controle gemakkelijk in een door hem getrokken rookgordijn van „coördineren”, „het noodzakelijke volgen van talrijke relevante ontwikkelingen”, „noodzaak van veelsoortig ambtelijk en niet-ambtelijk overleg” etc.

Noodweer.

Het is een bekend feit, dat de invoering van nieuwe organisatievormen, werkmethode en machines vrijwel overal ter wereld bij de werknemers op verbeten verzet stuit, indien zij hun bestaan, of zelfs maar hun speciale functie bedreigd achten. Daarnaast is echter gebleken dat de meeste werknemers gaarne aan veranderingen medewerken indien zij de zekerheid hebben dat hun bestaan en hun sociaal prestige daaronder niet zullen lijden.

Deze verschijnselen zijn zo universeel dat er reden is om te veronderstellen dat ook de ambtenaar zijn toevlucht zal nemen tot het evenvermelde rookgordijn —

en daardoor dikwijls het toezicht onmogelijk zal maken — zolang hij niet de zekerheid heeft „er niet op achteruit te gaan”. Financieel wordt zijn bestaan dikwijls niet bedreigd maar daarnaast bestaat het gevaar van opgeven van met hart gedaan werk, van derven van promotiekansen, van vermindering van het aantal ondergeschikten en wellicht prestige. Dit gevaar wordt groter wanneer compenserende alternatieven binnen de beperkte kring van het eigen Ministerie of de eigen Dienst moeten worden gevonden. Specialisatie beperkt nog verder, vergroot dus het persoonlijke risico, dus de neiging om onderbezetting te camoufleren. Zolang voorkomen nog beter is dan genezen zal men bovendien bij de eerste symptomen van onderbezetting ander werk trachten aan te trekken.

De financiële consequenties hiervan voor de belastingbetaler nemen toe naarmate de betrokkene een groter en/of kostbaarder dienstonderdeel onder zich heeft, dus juist bij de functies waarvan, zoals reeds werd gesteld, de meetbaarheid afneemt, de controle dus moeilijker is. Voor deze vrijwel instinctieve zucht naar lijfsbehoud zou evenwel geen reden meer zijn indien de betrokkene de zekerheid zou hebben dat hij er zelfs bij volledige liquidatie van eigen taak, of toevoeging (van het restant) daarvan aan een ander onderdeel niet op achteruit zou gaan. Dat er een mechanisme zou bestaan om hem voorrang te verlenen voor een soortgelijke of andere geschikte functie, wellicht zelfs een betere of meer geambieerde.

Het is niet onaannemelijk dat hij in dat geval zelfs actief zou streven naar vereenvoudiging of afschaffing van bepaalde werkzaamheden om daardoor vrij te komen voor een meer reële taak. Dit strookt met het eigen belang en bovendien vindt de gemiddelde mens naarmate het werk nuttiger is daarin meer bevrediging.

Rest de vraag, of het steeds mogelijk zal zijn deze waarborgen of zelfs (in de vorm van kansen op een betere functie) premies op actieve medewerking te creëren. Dit kan wellicht niet steeds doch indien één werkgeefster in Nederland daartoe in staat is, is het de Overheid met haar uitgebreide complex van rijks- en lagere organen, in een aantal gevallen bovendien nog de vele semi-overheidsinstellingen en bedrijven en het toenemende aantal internationale organisaties.

Voorwaarde daartoe is evenwel een bemiddelingsapparaat dat, indien goed geëquipeerd, de kloof tussen de steeds talrijke vacatures en eventuele „onzichtbare werkloosheid” zou kunnen overbruggen.

Men bedenke daarbij dat de belasting van verschillende onderdelen van het overheidsapparaat als gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling steeds wisselt. Reeds eerder werd gesteld dat controle op bestaande organen dikwijls in een rookgordijn vastloopt, de uitbreiding van reeds overbelaste organen voor belangrijk werk door het onthouden van de onmisbare goedkeuring daarentegen gemakkelijk wordt verhinderd. Zo ontstaat de vreemde, kostbare en schadelijke situatie dat enerzijds krampachtig wordt gestreden (dikwijls door het ontplooiën van minder belangrijke nieuwe activiteiten) voor een status quo van onderbezetting terwijl belangrijk en urgent werk door andere reeds overbelaste diensten ongedaan moet blijven. Een goed bemiddelingsmechanisme zou deze onevenredigheid kunnen verminderen.

De ervaring leert dat een ambtelijke vacature dikwijls niet zonder meer wordt vervuld doch de aanleiding vormt tot de bezinning op de functie, en tot reorganisaties en bezuinigingen. Van een mechanisme dat overplaatsingen

Schrijver geeft in dit artikel een overzicht van de financiële situatie van de verplichte ziekenfondsverzekering bij de aanvang van 1957. Allereerst wordt aandacht geschonken aan de schommelingen van het premiepercentage en aan de omvang van de reserve van het door de Ziekenfondsraad beheerde vereveningsfonds, in welk fonds de gestorte premies vloeien. Vervolgens worden de oorzaken aangegeven, waardoor het premiepercentage van 4, hetwelk voorheen ruim voldoende was, thans te laag is. Daar het er volgens schrijver niet naar uitziet, dat de algemene oorzaken, welke in de afgelopen jaren de kosten sterk hebben doen stijgen — o.a. de snelle vooruitgang van het medische kennen en kunnen —, in de komende jaren zullen zijn uitgewerkt, lijkt het hem niet onwaarschijnlijk, dat een stabilisatie van het premiepercentage voor een langere termijn slechts te bereiken zou zijn door het afwentelen van een deel der kosten, welke thans door de ziekenfondsen worden betaald, op de verzekerden, c.q. op vrijwillige aanvullende verzekeringen.

De verplichte ziekenfondsverzekering

Sinds 1 november 1941 bestaat voor de arbeiders in de zin van de Ziektewet en hun gezinsleden de verplichte ziekenfondsverzekering. „Verplicht” slaat hier op de premiebetaling, niet op de aanmelding bij een ziekenfonds. De premie wordt uitgedrukt in een jaarlijks door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid te bepalen percentage van het zgn. premieplichtig loon, dat is het loon, bepaald overeenkomstig de regelen van de Ziektewet (hetgeen o.a. betekent, dat het deel van het loon boven een bepaalde grens bij de premieberekening buiten beschouwing blijft). De betaling van de premie aan de met de heffing belaste bedrijfsverenigingen geschiedt door de werkgevers, die echter de helft van de premie moeten inhouden op de uitbetaalde lonen en — ten bewijze dat de inhouding is geschied — aan hun arbeiders zgn. ziekenfondscoupons moeten uitreiken.

(*vervolg van blz. 67*)

vergemakkelijkt mag daarom een gunstig organisatorisch en financieel effect worden verwacht.

Volgens moderne opvatting is iedere werkgever zowel aan zichzelf als aan zijn werknemers verplicht om niet slechts onderbezetting te bestrijden doch ook door een beleid van „iedereen op de plaats die hem het meest ligt” zowel het economische rendement als de arbeidsvreugde van het personeel te verhogen. Welk rendement en welke arbeidsvreugde mag men verwachten van een ambtenaar die thans mede door het pensioensysteem moeilijk van zijn plaats weg, en hoger kan komen en inspiratie moet putten uit het vooruitzicht over tien of twintig jaar wellicht zijn vijf jaar oudere directe chef te mogen opvolgen?

Een goed bemiddelingsmechanisme betekent uitgaven. Additionele controles echter ook, wellicht zelfs hogere. De resultaten daarvan kunnen niet meer dan traditioneel en beperkt zijn. De mogelijkheid van een nieuwe preventieve in plaats van repressieve aanpak, die bovendien de medewerking i.p.v. de tegenwerking van de deskundige belanghebbenden mag verwachten verdient daarom ernstige overweging.

s-Gravenhage.

Jhr. Mr. G. L. G. DE MILLY.

De premie-opbrengst vloeit in het door de Ziekenfondsraad beheerde vereveningsfonds. Hieruit ontvangen de ziekenfondsen de bedragen, welke zij voor de uitvoering van de verplichte verzekering behoeven.

Bij de start van de verplichte verzekering is het premiepercentage bepaald op 4. Men had toen slechts zeer weinig gegevens, waarop men bij de vaststelling kon steunen. Zowel ten aanzien van de omvang van de premieplichtige loonsom als van de kosten der aan de verzekerden te verlenen „verstrekkingen” en, niet in het minst, van het aantal kosteloos medeverzekerde gezinsleden moest men met zeer ruwe schattingen werken.

Achteraf moet worden geconstateerd, dat het premiepercentage in de oorlogsjaren te hoog was; dit was echter ten dele het gevolg van de abnormale omstandigheden, die de uitgaven der ziekenfondsen lager deden zijn dan in normale tijden het geval zou zijn geweest. Ook in de eerste jaren na de bevrijding was het percentage van 4 nog ruim voldoende. Toen men, na de verwarring en onzekerheid van de bezettings- en bevrijdingstijd, de balans kon opmaken, bleek er dan ook een belangrijke reserve in het vereveningsfonds aanwezig te zijn. De omvang van die reserve is het grootst geweest ultimo 1948, toen ze circa f. 165 mln. bedroeg; dat was meer dan een jaar premie-opbrengst bij de toenmalige loonsom.

Voor 1948 is daarom het premiepercentage verlaagd tot 3,8, voor de drie volgende jaren zelfs tot 3,6, voor 1952 is het wederom op 3,8 gesteld¹⁾. Daarna is gedurende drie jaren het aanvankelijke percentage van 4 weer toegepast. Voor 1956 bleek het nodig het percentage tot 4,2 te verhogen. Bij beschikking van 7 december 1956 heeft de Minister bepaald, dat ook voor 1957 het percentage 4,2 zal zijn.

De rekeningen der verplichte verzekering over de jaren na 1948 hebben alle een groter of kleiner nadelig saldo opgeleverd. De uitkomsten over 1956 zijn uiteraard nog niet bekend en die over 1955 staan ook nog niet geheel vast. Volgens de meest recente schatting zal de reserve ultimo 1956 nog ongeveer f. 75 mln. bedragen, dus belangrijk minder dan de helft van wat er in 1948 was. Daar het niveau

¹⁾ Uitvoeriger mededelingen betreffende de jaren tot en met 1952 heeft schrijver dezes gedaan in „E.-S.B.” van 9 januari 1952.

van inkomsten en uitgaven der verzekering sinds 1948 sterk is gestegen, is de relatieve daling natuurlijk nog veel sterker dan uit de absolute bedragen blijkt. Een bedrag van f. 75 mln. is niet meer dan een vijfde deel van de premie-inkomsten over 1956.

De volgende staat geeft een overzicht van de schommeling van het premiepercentage en van de groei en vermindering van de reserve.

Jaar	Premiepercentage		Stand van de reserve op het einde van het jaar	
	Werkelijk gegeven	Nodig voor sluitende rekening a)	in mln. gulden	in pCt. van de kosten in het jaar daarna
1941	4	—	2	4
1942	4	2,9	19	37
1943	4	2,8	40	81
1944	4	2,7	63	125
1945	4	2,6	89	115
1946	4	2,8	122	116
1947	4	3,1 (2,9)	153	116
1948	3,8	3,5 (3,1)	165	115
1949	3,6	3,7 (3,4)	163	100
1950	3,6	3,7 (3,6)	159	77
1951	3,6	3,8	147	68
1952	3,8	3,9	146	60
1953	4	4,1	138	50
1954	4	4,2	132	39
1955	4	4,5	96	27
1956	4,2	4,5	75	21

a) Cijfers tussen haakjes: exclusief bijdrage aan de vrijwillige verzekering.

Er bestaan geen voorschriften betreffende de omvang van de reserve. Het Ziekenfondsenbesluit van 1941, dat nog steeds in hoofdzaak geldt, spreekt zelfs helemaal niet van een reserve, integendeel, het bepaalde aanvankelijk, dat de premie-inkomsten per halfjaar onder de ziekenfondsen zouden worden verdeeld. Deze bepaling is later buiten werking gesteld, maar een andere regeling is niet getroffen. De praktijk is, dat de ziekenfondsen uit het

Aandeelhouders in Amerika

De statistische dienst van de New Yorkse Beurs heeft, naar „V.E.V.-Berichten” van 31 december jl. weet te melden, nagegaan wie de houders der aan de beurs genoteerde aandelen van Amerikaanse vennootschappen zijn. Het aantal aandeelhouders — houders van aandelen van 4.600 vennootschappen met een gezamenlijk kapitaal, dat de \$ 350 mrd. overschrijdt — bedraagt 8.630.000. Hiervan bestaat 13,7 pCt. uit employé's en hogere ambtenaren; 12,2 pCt. uit beoefenaren van vrije beroepen; 18 pCt. uit kantoorpersoneel en ambtenaren; 21,9 pCt. uit arbeiders, landbouwers en niet-loontrekkenden en 34,2 pCt. uit huisvrouwen en vrouwen zonder beroep. Opmerkelijk is, dat 51,6 pCt. der aandeelhouders van het vrouwelijk geslacht is. De onderscheiding naar leeftijd deed zien, dat de groep 21 tot 34-jarigen met 27 pCt. het sterkst is vertegenwoordigd. De gemiddelde leeftijd bedraagt thans ca. 48 jaar, tegen 51 jaar in 1952; er is dus van een zekere verjonging der aandeelhouders sprake. Momenteel is 1 op de 12 meerderjarigen aandelenbezitter; in 1952 1 op de 16. Jaarlijks neemt het aantal aandeelhouders met ca. 0,5 mln. toe.

vereveningsfonds geldmiddelen ontvangen naar behoefte; de rest blijft centraal gereserveerd.

In de Ziekenfondsraad is herhaaldelijk gesproken over de vraag welke omvang de reserve dient te hebben. Tot een definitieve conclusie heeft deze discussie nog niet geleid. Vele leden achtten een reserve van ongeveer f. 60 mln. nodig. Andere leden vonden dit bedrag te laag. Bij het vaststellen van zijn advies aan de Minister inzake het premiepercentage voor 1957 is de Ziekenfondsraad uitgegaan van de gedachte, dat een daling van de reserve tot beneden de f. 60 mln. in elk geval ongewenst is.

Men houde hierbij in het oog, dat de reserve mede wordt gebruikt als „werkkapitaal” der verplichte verzekering. Een vrij belangrijk deel der premie-inkomsten wordt namelijk eerst achteraf geïnd en de uitgaven der ziekenfondsen kunnen daarop niet wachten. Men moet dus over middelen tot voorlopige financiering beschikken; zou er geen eigen kapitaal zijn, dat zou men in bepaalde delen van het jaar in sterke mate een beroep op de geldmarkt moeten doen. Welk bedrag als „werkkapitaal” nodig is, hangt af van verschillende omstandigheden, met name van het tempo der premie-inning en vooral van de prijsbepaling der „couponboekjes”, welke de werkgevers moeten aanschaffen. Op de hiermede samenhangende technische vraagstukken kunnen wij in deze beschouwing niet ingaan.

Aan de vaststelling van het premiepercentage gaat elk jaar uitvoerig overleg vooraf. De Ziekenfondsraad stelt uiteraard zijn advies vast aan de hand van een raming van inkomsten en uitgaven voor het komende jaar en mede met inachtneming van de beschikbare cijfers over de afgelopen jaren. Over het lopende jaar zijn helaas nooit cijfers bekend op het tijdstip, waarop de Ziekenfondsraad moet adviseren. Zelfs over het laatstverlopen jaar zijn dan nog slechts voorlopige en onvolledige cijfers beschikbaar. De Sociaal-Economische Raad, die eveneens bij deze materie wordt betrokken, is er ten aanzien van de gegevens iets beter aan toe, omdat hij enige maanden later adviseert. De Ziekenfondsraad heeft dit jaar zelfs tweemaal geadviseerd, omdat na zijn eerste advies nieuwe gegevens beschikbaar waren gekomen, welke nader beraad nodig maakten.

Er bestaan steeds onzekerheden zowel ten aanzien van de inkomsten als van de uitgaven. Het feit, dat de premie wordt bepaald op een percentage van het loon, heeft tot gevolg; dat men in de raming de ontwikkeling van het loonpeil moet verdisconteren, hetgeen elk jaar moeilijkheden oplevert. Bij het opstellen der raming van inkomsten wordt overleg gepleegd met het Centraal Planbureau. Wat de uitgaven betreft zijn er tal van onzekere elementen: de toename van de „vraag” naar de verstrekkingen, de herziening van honoraria der medewerkers, de stijging der tarieven van ziekenhuizen enz.

Dat ook het jaar 1956, evenals zijn voorgangers, een tekort zal opleveren — ondanks de verhoging van het premiepercentage van 4 tot 4,2 — mag wel als vaststaand worden aangenomen. De jongste in de Ziekenfondsraad gebruikte raming wijst een tekort aan van ruim f. 21 mln. Zoals boven reeds is gezegd, zal door dit tekort de reserve per ultimo 1956 naar verwachting dalen tot ongeveer f. 75 mln.

Voor 1957 is in eerste instantie een vrij gering tekort becijferd, namelijk van ongeveer f. 6½ mln., bij gelijkblijvend premiepercentage. Bij deze berekening is echter o.a. aangenomen, dat de arbeiders in hun loon een volledige compensatie zouden krijgen voor de premie ingevolge de A.O.W. Thans is bekend, dat dit niet het geval zal zijn en dat dus de premie-opbrengst enige miljoenen gulden lager zal

moeten worden geraamd. Voorts zijn waarschijnlijk enige maatregelen te verwachten, die de uitgaven der verplichte verzekering met verscheidene miljoenen guldens zullen doen stijgen. Het ziet er dan ook naar uit, dat de reserve der verplichte verzekering ultimo 1957 zal zijn gedaald tot of zelfs beneden het bedrag van f. 60 mln., dat, zoals boven is gezegd, in de Ziekenfondsraad over het algemeen als het kritische punt wordt beschouwd.

Dat het premiepercentage van 4,2 voor 1957 is gehandhaafd, is dus toe te schrijven aan het nog bestaan van een reserve. Voor volledige dekking van de uitgaven is dat percentage te laag.

Aan welke oorzaken is het nu te wijten, dat het percentage van 4, hetwelk voorheen ruim voldoende was, thans te laag is?

Men kan op deze vraag niet volstaan met het antwoord, dat de kosten der verplichte verzekering zo sterk zijn gestegen. Een analyse van die kostenstijging is nodig. Immers, een normale kostenstijging — d.w.z. een kostenstijging, welke ongeveer overeenstemt met de algemene stijging van lonen en prijzen — zou in de verplichte ziekenfondsverzekering, bij de na-oorlogse loonontwikkeling, bij gelijkblijvend premiepercentage tot nog toe globaal zijn gecompenseerd door stijging van de premie-inkomsten uit hoofde van loonsverhogingen.

Dat de uitgaven der verplichte verzekering na de bevrijding in een belangrijk sterker tempo zijn gestegen dan de inkomsten, moet voornamelijk worden verklaard uit de snelle vooruitgang van het medische kennen en kunnen. Men kan steeds meer doen voor de zieken en gebrekkigen, maar dat moet worden betaald.

Hier komt bij, dat de feitelijke mogelijkheid tot het verkrijgen van de onder de verzekering vallende medische hulp steeds toeneemt. Er komen meer specialisten, klinieken, ziekenhuisbedden, heilgymnasten, masseurs enz.; specialisten en tandartsen spreiden zich meer over de kleinere plaatsen; de verbetering der verkeersmiddelen maakt het inroepen van de medische hulp voor de plattelandsbevolking gemakkelijker.

Niet minder belangrijk is de verandering in de mentaliteit der verzekerden. Het begrip voor de betekenis van de gezondheidszorg neemt toe; de angst voor de dokter en voor het ziekenhuis, welke vroeger sterk remmend werkte, vermindert. Zeer duidelijk spreekt deze ontwikkeling bijv. bij de vraag naar tandheelkundige hulp.

Of de vraag naar verstrekkingen ook toeneemt doordat de moderne levensomstandigheden en leefwijze de gezondheidstoestand ongunstig beïnvloeden, moge hier in het midden worden gelaten.

Dat een aantal verzekerden te veel naar de dokter loopt en te zeer op medicamenten is gesteld, staat wel vast. De invloed van deze factor wordt echter waarschijnlijk vaak overschat. Exacte gegevens hieromtrent zijn moeilijk te verkrijgen ²⁾.

Naast de boven aangeduide algemene oorzaken hebben in de afgelopen jaren een aantal incidentele maatregelen kostenverhogend gewerkt.

In de eerste plaats is in de aanvang van 1955 de omvang van de „verstrekkingen” der verplichte verzekering enig-

zins uitgebreid. Onder andere is het recht op verpleging en behandeling in een ziekenhuis uitgebreid van 42 tot 70 dagen per geval. Voor sanatoriumverpleging stelt het ziekenfonds thans per geval veel meer beschikbaar dan voorheen het geval was (waar tegenover staat, dat het aantal gevallen van verpleging wegens t.b.c. is gedaald).

Voorts zijn de honoraria der medewerkers belangrijk verhoogd, ten dele om een achterstand in te halen. Vrijwel doorlopend zijn er in de afgelopen jaren onderhandelingen gaande geweest tussen de organisaties van medewerkers en van ziekenfondsen; ook de Ziekenfondsraad en de Minister hebben zich met de honoraria vele malen moeten bezig houden. Soms zijn er ernstige impasses geweest (gelukkig zonder dat de verzekerden hiervan last hebben ondervonden); men kan dus bepaald niet zeggen, dat alle wensen van de medewerkers voetstoots zijn ingewilligd, maar niettemin, de verzwaring van de lasten door verhoging van de honoraria is aanzienlijk.

Ten slotte moet erop worden gewezen, dat in 1951 een aantal nieuwe groepen in de verplichte verzekering is opgenomen. De grootste van die groepen was die van de bejaarden met noodwetuitkering, welke thans ongeveer 500.000 personen omvat (ruim 8 pCt. van het totale aantal verplicht-verzekerden). Bejaarden nu veroorzaken in de ziekenfondsverzekering gemiddeld belangrijk meer kosten dan jongere verzekerden (het verschil is naar schatting 30 pCt.). Ook hierdoor is dus het gemiddelde kostencijfer per verzekerde gestegen ³⁾.

Met ingang van 1 januari 1957 zijn echter de bejaarden weer uit de verplichte verzekering verdwenen, behalve degenen, die nog in loondienst zijn of behoren tot de indirect-verzekerde gezinsleden van andere verplicht-verzekerden. Alle bejaarden, wier inkomen blijft beneden f. 3.410 's jaars, kunnen worden opgenomen in een afzonderlijke, door Rijk en vereveningsfonds sterk gesubsidiëerde, ziekenfondsverzekering. Hieronder vallen *alle* bejaarden, die momenteel op grond van een noodwetuitkering verplicht-verzekerd zijn. Het totale aantal verplicht-verzekerden zal daardoor naar schatting met circa 590.000 dalen en het gemiddelde kostenbedrag per verplicht-verzekerde zal dientengevolge enigszins worden gedrukt. Door de sterkere kostenverhogende invloeden zal men dit echter niet duidelijk kunnen waarnemen. Bovendien is het „voordeel” in feite slechts een schijnvoordeel, want de verplichte verzekering zal een belangrijke bijdrage (over 1957 naar raming f. 17 mln.) moeten leveren in de kosten van de bejaardenverzekering.

Men komt nog al eens de opvatting tegen, dat er grote besparingen op de kosten van de ziekenfondsen te verkrijgen zijn door verhoging van de efficiency en door scherpe controle. Stellig moet deze kant van de zaak niet worden verwaarloosd, maar men mag toch geen grote verwachtingen koesteren van de mogelijkheden welke hier liggen.

De directe bezuinigingen, welke te verkrijgen zijn, door vereenvoudiging van het apparaat van het ziekenfondswezen, kunnen slechts van bescheiden omvang zijn in verhouding tot de miljoenen, welke momenteel op de exploitatierekening der verplichte verzekering tekort komen.

²⁾ Van Deen vermeldt voor fondspatiënten in een plattelandspraktijk in het noorden des lands 2,6 pCt. niet-noodzakelijke (althans iets minder noodzakelijke) verrichtingen (K. J. van Deen, Arbeidsanalyse in een plattelandspraktijk; dissertatie 1948).

³⁾ In de jaren 1947-1950, toen het grootste deel der bejaarden in de afdeling vrijwillige verzekering der algemene ziekenfondsen was verzekerd, zijn uit het vereveningsfonds belangrijke bedragen (in totaal f. 40 mln.) aan subsidies aan de vrijwillige verzekering betaald. Deze uitgave kwam echter niet in de kosten „per verplicht-verzekerde” tot uiting.

Dit volgt reeds uit het feit, dat de beheerskosten (inclusief incasso- en controlekosten) thans nog geen 8 pCt. van de totale kosten uitmaken.

Verbetering van controle op de ziekenhuisverpleging, maatregelen tot het voorkomen van onnodig of te duur voorschrijven van medicamenten enz. kunnen financieel grotere betekenis hebben. De ziekenfondsen besteden hieraan voortdurend veel aandacht; de organisaties van ziekenfondsen en de Ziekenfondsraad stimuleren dit. Er bestaat bijv. een Centrale Medisch-Pharmaceutische Commissie, welke wetenschappelijke adviezen geeft betreffende de voor rekening der ziekenfondsen te nemen geneesmiddelen. De enorme stroom van nieuwe medicamenten maakt, dat deze taak even noodzakelijk als moeilijk is.

Dat men met maatregelen ter beperking van de kosten der ziekenfondsen bijzonder voorzichtig moet zijn, is duidelijk. De verzekerde kan meestal niet of slechts gebrekkig beoordelen wat voor hem nodig is. Hij verlaat zich in de regel op zijn arts.

Men heeft echter te maken met duizenden artsen, alle met hun eigen opvattingen en — gelukkig — over het algemeen beziel met de wens ook hun verzekerde patiënten de beste hulp te bieden. Elk regeland of zelfs maar voorlichtend werk op dit terrein moet met veel tact geschieden; overhaaste of te diep ingrijpende voorschriften geven alleen maar moeilijkheden.

De „kostendeckende premie” voor de verplichte verzekering zou in 1957 niet 4,2, maar vermoedelijk ongeveer 4,5 zijn. Zal het metertijd daarbij kunnen blijven of ligt een verdere verhoging in de lijn der verwachting?

Het ziet er niet naar uit, dat de algemene oorzaken, welke in de afgelopen jaren de kosten sterk hebben doen stijgen, in de komende jaren zullen zijn uitgewerkt. De ontwikke-

ling van de medische wetenschap en van de technische mogelijkheden op operatief gebied schrijdt ononderbroken voort, de stroom van nieuwe medicamenten vloeit steeds krachtiger, de drang der bevolking naar goede medische verzorging neemt steeds toe. Ten aanzien van de hulp aan geesteszieken staan wij nog slechts in het beginstadium. Zo is er veel meer te noemen.

Het is begrijpelijk, dat velen zich bezorgd afvragen, waarheen deze ontwikkeling zal voeren. Welk deel van het nationale inkomen zal er metertijd voor de gezondheidszorg nodig zijn? Kan ons volk alles wat medisch mogelijk en wenselijk is via zijn verzekeringsstelsel financieren?

Vragen van deze aard klinken dóór in het advies van een commissie uit de Sociaal-Economische Raad over de premie voor de verplichte verzekering voor 1956 ⁴⁾. De commissie uit de S.-E.R. legt de nadruk op het maken van „een planning op langere termijn” en „het stabiliseren van de premie gedurende die termijn, waardoor duidelijk wordt aangegeven, dat voor het ziekenfondswezen slechts een beperkt deel van het nationale inkomen kan worden gereserveerd” (blz. 6 en 7 van het gepubliceerde advies).

In het licht van de vorenstaande beschouwingen lijkt het echter niet onwaarschijnlijk, dat een stabilisatie van het premiepercentage voor een langere termijn slechts te bereiken zou zijn door het afwentelen van een deel der kosten, welke thans door de ziekenfondsen worden betaald, op de verzekerden (c.q. op vrijwillige aanvullende verzekeringen).

Het spreekt intussen vanzelf, dat alle mogelijkheden tot verantwoorde beperking van uitgaven moeten zijn uitgeput, vóór men tot een dergelijke afwenteling overgaat.

Ter aanvulling en verduidelijking van bovenstaande beschouwingen volgt hier ten slotte nog een tabel, welke een verkort overzicht geeft van het verloop der kosten voor de onderscheidene onderdelen van het budget der verplichte verzekering sinds 1946.

Kosten per verplicht-verzekerde a)

	1946	1950	1954	1955 (voorl. cijfers)	1956 (raming)
Huisartsenhulp	f 4,74	f 5,21	f 9,10	f 9,20	f 9,60
Genees- en verbandmiddelen	„ 3,78	„ 5,51	„ 6,87	„ 7,75	„ 8,10
Specialistische hulp	„ 2,74	„ 4,98	„ 6,83	„ 8,65	„ 9,35
Tandheelkundige hulp	„ 0,99	„ 2,23	„ 3,21	„ 3,80	„ 4,05
Ziekenhuisverpleging	„ 4,37	„ 7,62	„ 12,97	„ 17,05	„ 18,90
Sanatoriumverpleging	„ 0,37	„ 2,32	„ 2,36	„ 2,64	„ 2,66
Overige verstrekkingen	„ 1,58	„ 2,—	„ 1,83	„ 2,77	„ 2,91
Totaal verstrekkingen	f 18,57	f 29,87	f 43,17	f 51,86	f 55,57
Beheerskosten b)	„ 2,59	„ 3,66	„ 3,97	„ 4,14	„ 4,39

a) De sinds 1951 geldende, afzonderlijk beheerde, verplichte verzekering voor zeelieden is buiten beschouwing gelaten.

b) Inclusief kosten heffing en inning ziekenfondspremie door bedrijfsverenigingen en kosten Ziekenfondsraad en bureau.

Bovenstaande cijfers tonen aan, welk een belangrijke verandering er sinds 1946 in de relatieve zwaarte van de onderscheidene kostenrubrieken is gekomen. Het opvallendste verschijnsel is de sterk groeiende betekenis van de post ziekenhuisverpleging. Deze post slokt nu reeds meer dan een derde deel van het totale budget der ziekenfondsverzekering op. Telt men er de kosten van klinisch-specialistische hulp bij op, dan komt men boven de 40 pCt.!

Amsterdam.

J. DE WIT.

⁴⁾ Dit advies is opgenomen in de publikaties van de Sociaal-Economische Raad (1955, no. 8), met als bijlage het advies van de Ziekenfondsraad over hetzelfde onderwerp. De adviezen inzake de premie voor 1957 zijn nog niet gepubliceerd.

Bankrekening en beroeps categorie

Het Zweedse blad „Index” heeft enkele gegevens gepubliceerd betreffende de relatieve frequentie van bankrekeningen bij diverse categorieën der beroepsbevolking en over de hoogte der gemiddelde tegoeden. Het in onderstaande tabel gereproduceerde cijfermateriaal is gebaseerd op gegevens der inkomstenbelasting over 1952.

	Aantal personen met een banktegoed (per 1.000)			Gemiddeld tegoed per persoon (× 1.000 kronen)		
	Totaal a)	Spaarbanken	Algemene banken	Totaal a)	Spaarbanken	Algemene banken
Mannen:						
Werkgevers	504	291	195	4,9	2,3	1,4
Stafmedewerkers	343	270	114	2,5	1,6	0,7
Arbeiders	199	157	41	1,3	0,9	0,2
Vrouwen:						
Werkgeefsters	545	350	245	6,2	3,3	2,3
Stafmedewerksters	235	195	65	1,4	1,0	0,3
Arbeidsters	171	133	39	1,0	0,7	0,2

a) Incl. landbouwkredietinstellingen en de Postcheque Dienst.

Voor alle beroeps categorieën geldt, dat meer tegoeden bij spaar- dan bij algemene banken worden aangehouden; dit verschijnsel spreekt echter bij de werkgevers minder dan bij de werknemers. Opvallend is het verschil tussen de gemiddelde saldi ten gunste van mannelijke en vrouwelijke werkgevers.

De kroniekschrijver wijst erop dat de beroeringen op het terrein van de binnenlandse politiek in het afgelopen kwartaal slechts geringe betekenis hadden voor de economische sector, welke laatste veel meer afhankelijk is van externe factoren, zoals internationale spanningen en hun invloed op de wereldprijzen. Uitvoerig wordt ingegaan op de in oktober jl. door de Regering aan het Parlement voorgelegde begroting en Financiële Nota. Door de snelle daling van de rubberprijs in het eerste halfjaar 1956 werd een groter tekort op de betalingsbalans verwacht dan aanvankelijk geraamd was; doordat medio 1956 de prijzen van belangrijke exportprodukten stegen verwacht schrijver dat de waarde van de goederenimport over 1956 wel beneden die van de uitvoer zal blijven. Uit de thans gepubliceerde cijfers omtrent de transfers wegens de opbrengsten van kapitaal in 1954 en 1955 blijkt o.a. dat Amerikaanse maatschappijen meer hebben getransfereerd dan Nederlandse, terwijl per bedrijfstak gerekend ongeveer 50 pCt. ten gunste komt van de groep oliemaatschappijen en mijnbouw.

... en de boer, hij ploegde voort.

Wie zou menen, dat de heftige beroeringen, die dit kwartaal op het terrein van de binnenlandse politiek te zien waren, ook tot sterke bewegingen op economisch gebied moesten leiden, vergist zich. De bewegingen in de economische sector zijn hier veel meer afhankelijk van externe factoren zoals de internationale spanningen en hun invloed op de wereldprijzen en de schommelingen door natuurlijke oorzaken — in het bijzonder met betrekking tot de rijst-oogsten.

Bij hun *directe* gevolgen denken wij dan aan de onmiddellijke invloed die veranderingen in de buitenlandse prijzen der exportprodukten hebben op de deviezeninkomsten van Indonesië, op de opbrengst-kosten-verhouding der producenten; aan de onmiddellijke invloed van „goed of slecht weer” op de te verwachten rijst-oogsten enz. Bij hun *indirecte* gevolgen denken wij o.a. aan de wijze waarop de Regering probeert door het nemen van allerlei maatregelen de gevolgen van deze fluctuaties zo goed mogelijk op te vangen. Maatregelen, die hier vooral tot uiting komen in regelingen op het gebied van het internationale geld- en goederenverkeer.

Het *vorige* kwartaal was in dit opzicht bijzonder belangrijk; het huidige niet. In onze vorige kroniek hebben wij dan ook grote aandacht besteed aan de elkaar snel opvolgende en uiterst belangrijke wijzigingen met betrekking tot de voorwaarden, waaronder goederen en diensten zouden mogen worden geïmporteerd enerzijds en met betrekking tot de rechten die exporteurs gegeven worden anderzijds ¹⁾.

Op 6 oktober viel de laatste in dit kader belangrijke beslissing van de Monetaire Raad. Ook deze beslissing hebben wij nog in de vorige kroniek kunnen bespreken. Sindsdien zijn er op economisch-politiek gebied geen maatregelen genomen, die belangrijke veranderingen brengen in de omstandigheden waaronder de bedrijfs- en gezinshuishoudingen moeten werken.

Ook de politieke strubbelingen, die tegen het einde van het jaar uitliepen op de, internationale aandacht trekkende, problemen in Sumatra hebben tot nu toe op economisch

¹⁾ „E.-S.B.” van 31 oktober 1956, blz. 952 e.v.

Economische kroniek

van

Indonesië

(4e kwartaal 1956)

gebied niet veel meer dan tot plaatselijke economische storingen geleid; storingen, die veel geringer zijn dan men, vooral in het buitenland, meent.

... hoe lang nog?

Dat de acties der groepen, die zich van de huidige Regering trachten los te maken, tot nu toe niet veel meer economische gevolgen hebben gehad dan een snel te herstellen, kortstondige stagnatie in de aan- en afvoer van goederen en geld, wil echter niet zeggen, dat er nu ook op vertrouwd mag worden, dat ernstige verstoringen wel achterwege zullen blijven. Dat is thans gelukkig geen *noodzaak* meer; maar het is nog steeds een mogelijkheid, met een meer dan te verwaarlozen kans van realisatie.

Dat de meerderheid der buitenlandse beleggers betere kansen zag in cultuurfondsen toen op 24 december de beurs kon reageren op „de recente gebeurtenissen in Noord- en Midden-Sumatra” bleek uit de forse stijging in de koersen der Indonesische fondsen op die dag. Wat verwachtte deze meerderheid dat uit deze gebeurtenissen in Sumatra kon voortvloeien? Naar ons gevoelen waren de gebeurtenissen in Sumatra allesbehalve een reden tot hogere winstverwachtingen.

Reeds lang spreekt men over een verandering in de samenstelling van het huidige Kabinet. Belangrijke groepen wensen niet een gewijzigd maar een nieuw Kabinet. Verschillende politieke leiders vragen zich af, of het niet beter is tot het Amerikaanse systeem over te gaan, waarbij de President zijn ministers kiest en een Regering vormt, die niet voor een bepaalde datum door het Parlement gedwongen kan worden haar taak neer te leggen. Zeker is, dat als er een wijziging of vernieuwing van het Kabinet komt, min of meer ingrijpende veranderingen op economisch gebied niet zullen uitblijven. Maar in welke richting die veranderingen zullen gaan, durven wij niet te voorspellen. En hoe zeer wij ook hopen, dat met of zonder verandering in de Regering de verwijdering tussen de verschillende politieke en raciale groepen vervangen wordt door een toenadering, zekerheid hierover is er niet.

Zo hebben wij naar ons gevoelen te weinig grond onder de voeten om ter gelegenheid van de jaarwisseling ons

bezigt te houden met verwachtingen. Wij moeten ons, wat de *toekomst* van Indonesië betreft, thans beperken tot een bede. Wel is het mogelijk een terugblik te werpen; in het bijzonder met betrekking tot 1956. Aanleiding daartoe is niet alleen de jaarwisseling, maar ook het feit, dat juist dit kwartaal (oktober) de Regering de begroting 1956 en de daarbij behorende Financiële Nota aan het Parlement heeft voorgelegd.

Een prognose van het verleden.

Zo zou men de begroting en de Financiële Nota 1956 kunnen noemen, nu zij eerst in het 4e kwartaal bij het Parlement worden ingediend. Het zou echter onrechtvaardig zijn de huidige Regering volledig aansprakelijk te stellen voor deze late indiening. Zij kwam immers pas einde maart 1956 aan het bewind. Er lag toen wel reeds een ontwerp van haar voorgangster klaar, doch de nieuwe Regering kon zich hiermede niet geheel verenigen. Zij wenste een ander financieel beleid te volgen en voorts „nog in 1956 een aanvang te maken met de uitvoering van het vijfjarenplan”.

Het ontwerp van het vorige Kabinet sloot met een tekort van Rp. 1 mrd. Het had volgens de nieuwe Regering moeten zijn Rp. 3,8 mrd. Zulks in verband met de aanvullende begroting die nog zou moeten komen en met de uitgaven die een adequate uitvoering van het vijfjarenplan zou meebrengen. Een dergelijk groot tekort achtte de huidige Regering niet te verantwoorden. Zij heeft het „zonder de opbouw te schaden, teruggebracht tot Rp. 1,8 mrd.”

Bij de beperkte ons ter beschikking staande gegevens is ons niet geheel duidelijk hoe dit resultaat bereikt had moeten worden. Wel hebben wij thans op enkele andere gebieden voldoende aanwijzingen om te kunnen beoordelen in hoeverre de realiteiten van 1956 overeenkwamen met de verwachtingen, die in de Financiële Nota voor 1956 waren neergelegd. Verwachtingen die wel heel sterk onder de invloed stonden van hetgeen de eerste helft van 1956 had laten zien; en dat was niet bepaald opwekkend. Niet zo zeer omdat de importen zo hoog waren, dat de contante deviezenreserves snel verminderden; daar zou de wal het schip wel keren. Maar zorgwekkend was de snelle daling in de rubberprijs: in zes maanden tijd met ca. 50 pCt. In juni trad weer een licht herstel in. Zou dat herstel voortduren? Zo is begrijpelijk, dat medio 1956 erkend moest worden dat „aan de ontwerpbegroting 1956 een zeer labiel karakter niet kan worden ontzegd”.

Meevallers.

Zo meende de Regering, gezien de ontwikkeling van de rubberprijzen, de door de vorige Regering omstreeks november 1955 gemaakte raming van de exportopbrengsten 1956 te moeten herzien. In plaats van Rp. 9.250 mln. schatte zij Rp. 9.100 mln. Maar sinds medio 1956 zijn de rubberprijzen weer sterk gestegen. Ook de prijzen voor tin, palmolie en -pitteñ zijn opgelopen. Voor tin in verband met de gespannen toestanden op internationaal politiek-gebied; voor palmolie en -pitten in verband met de tegenvallende produktie van walvistraan.

In de eerste 10 maanden van 1956 was de totale waarde der legaal uitgevoerde goederen reeds Rp. 8.014 mln. Het indexcijfer voor de exportaanmeldingen was in augustus jl. 137; in september slechts 77, maar voor oktober weer 119 en voor november 126. Zo lijkt een exportopbrengst van ca. Rp. 9.600 mln. wel waarschijnlijk. Maar ook de

import zal hoger uitkomen dan Rp. 8.300 mln., zoals de Regering in de Financiële Nota raamde. Tot en met oktober is het bedrag der gerealiseerde importen in 1956 Rp. 8.011 mln. Gelet op de vertraagde afgifte van invoervergunningen in juli, augustus en september en gelet op een gemiddeld verloop van 3 maanden tussen afgifte van invoervergunning en realisatie, zal de totale waarde der invoer in 1956 wel beneden de waarde van de export blijven, maar geen Rp. 800 mln. zoals begroot.

De wens tot het vergroten van de voorraden van goederen, die van essentieel belang voor Indonesië worden geacht — stockpiling in verband met het Suezkanaalconflict — heeft sinds oktober de afgifte van importvergunningen gestimuleerd.

Het passieve saldo van de dienstenbalans.

De Financiële Nota raamde voor 1956 een tekort van Rp. 2.690 mln. Na aftrek van het actieve saldo der handelsbalans ad Rp. 800 mln. zou er een geraamd tekort van Rp. 1.890 mln. op de lopende rekening van de betalingsbalans overblijven.

Met betrekking tot de dienstenbalans is het mogelijk op soortgelijke wijze als bij im- en export, een idee te krijgen van de verhouding tussen begroting en realisatie. Wel hebben wij ons afgevraagd: hoe komt men aan dit bedrag van Rp. 2.690 mln.? De Financiële Nota is zeer summier in de toelichting.

Na vermelding van de saldi in 1955 en 1954 ad Rp. 2.010 en Rp. 1.973 mln. staat dan even verder: „Mede gelet op het feit, dat in 1956 alle 'let alone agreements' zijn afgelopen, wordt voor 1956 gerekend op een nadelig saldo in de dienstensector — kapitaalopbrengsten inbegrepen — van Rp. 2.690 mln.” In het verslag van de Bank Indonesia over het boekjaar 1955-1956 is voor 1955 een dienstensaldo van Rp. 2.681 mln. genoemd. Waarschijnlijk heeft men voor 1956 een zelfde bedrag begroot en het afgerond op Rp. 2.690 mln.

Dat de Financiële Nota voor 1955 een „dienstensaldo” van Rp. 2.010 mln. noemt en de Bank Indonesia Rp. 2.681 mln. is waarschijnlijk verklaarbaar uit een verschillende behandeling van de saldi in de rekening-courantverhouding tussen de maatschappijen met een speciale regeling tot verrekening van hun betalingen en ontvangsten in vreemd geld enerzijds en het Deviezeninstituut anderzijds. Men moet echter zeer voorzichtig zijn met het trekken van conclusies uit het verschil tussen het saldo dat de Financiële Nota voor 1955 noemde en het cijfer dat de Bank Indonesia gaf. Hoe voorzichtig wel, blijkt als wij naast elkaar leggen, wat de Financiële Nota vertelt over de post „opbrengsten van kapitaal” en wat de Bank Indonesia mededeelt over deze post van de dienstenbalans.

Opbrengsten van kapitaal.

De Financiële Nota geeft voor 1953, 1954, en 1955 als „opbrengsten van kapitaal”: 620, 804 en 783,7 mln. Rp. Daarbij wordt echter opgemerkt, dat deze cijfers niet zonder meer met elkaar vergeleken kunnen worden. „In de cijfers voor 1954 is een bedrag van Rp. 180 mln. begrepen, hetwelk om administratieve redenen niet ten gunste van 1953 werd gebracht. Het cijfer voor 1955 wordt voor een zeer groot gedeelte gevormd door de transfers van oliemaatschappijen; zowel door het afgelopen van 'let alone agreements' eind 1953 als door een vervroegde overmaking van de winst over 1955, welke mogelijk werd als gevolg van

vervroegde belastingbetaling. Als gevolg daarvan is een groot deel van de winst der oliemaatschappijen over 1954 en 1955 in deze post begrepen. Verder werden er in 1955 nog bedragen over 1953 getransfereerd". „Indien men dit alles in aanmerking neemt, is het bedrag voor 1955 bijzonder laag" is dan de conclusie. Onwaarschijnlijk laag zelfs, ook al houden wij er rekening mee, dat de transfers wegens opbrengsten van kapitaal gedrukt zijn door „de bepaling dat 40 pCt. van de netto-winst (de winst na aftrek van belastingen) niet voor transfer in aanmerking kwam".

Het vermoeden, dat hier een vergissing in het spel is, wordt een overtuiging als we zien, dat de Bank Indonesia in haar jaarverslag 1955/56 (blz. 96) voor „investment income" per saldo een bedrag van Rp. 1.231 mln. als „betaald in 1955" opneemt en Rp. 1.104 mln. voor 1954. Aanmerkelijk meer dus dan de Financiële Nota die voor 1955 en 1954 resp. Rp. 783,7 en Rp. 804 mln. opgaf.

Dit bedrag van Rp. 804 mln. voor 1954 vinden we ook genoemd in het jaarverslag van de Bank Indonesia over het boekjaar 1954/55. Waarom geeft de Bank in het ene jaarverslag 804 en in het volgende 1.104 mln. Rp. op als het saldo der transfers voor „investment income" in 1954? De Bank is in haar laatste verslag tot een andere manier van opstelling der betalingsbalans overgegaan. Volgens het nieuwe systeem neemt zij in de transfers voor „investment income" ook op, de desbetreffende overmakingen van oliemaatschappijen, welke heterogene transfers voordien onder een post „Diversen oliemaatschappijen" in de betalingsbalans waren opgenomen ²⁾.

Nemen wij aan, dat het in de Financiële Nota genoemde bedrag van Rp. 783,7 mln. als „saldo transfers voor kapitaalopbrengsten betaald in 1955" moet zijn: Rp. 1.231 mln., dan is het juist, dat de cijfers zonder meer niet onderling vergelijkbaar zijn; de motivering die daarvoor gegeven wordt kan dan grotendeels onveranderd blijven; wel moet de conclusie: „dat het saldo der getransfereerde kapitaalopbrengsten in 1955 bijzonder laag was", vervallen.

Uit de cijfers die de Bank Indonesia geeft in haar jongste jaarverslag, blijkt, dat deze transfers in 1955 per saldo Rp. 127 mln. hoger waren dan in 1954. In de toelichting daarop (blz. 98) zegt zij, dat dit komt „from a rise in profit transfers on behalf of the oil companies on the one hand, and on the other hand from a slight fall (Rp. 26 mln.) on profit transfers on behalf of the other foreign enterprises...". Deze daling met Rp. 26 mln. in de transfers der overige maatschappijen is volgens de Bank een gevolg van het feit, dat 40 pCt. der na aftrek van belasting overblijvende winst, op geblokkeerde rekening moest worden gestort alvorens voor het restant transfer kon worden aangevraagd. Of deze Rp. 26 mln. nu alleen hieraan toe te schrijven is, valt te betwijfelen. Maar wel staat vast dat deze regeling toch niet die invloed op de transfers heeft gehad als de Financiële Nota aangeeft.

De restanten aan transfers over winsten 1953, die pas in 1955 konden worden geëffectueerd, zijn te schatten op ca. Rp. 100 mln. Houden we ook hiermede rekening dan is het verschil tussen de transfers wegens opbrengsten van kapitaal in 1954 en 1955 maar zeer gering. Zo gering dat het uitgesloten is, dat in het bedrag voor 1955 begrepen zijn zowel de transfers over de winst der oliemaatschappijen in 1954 als haar vervroegde transfers over 1955. Niet het een én het ander maar het een of het ander is mogelijk;

²⁾ Zie B.I. 1954/55, blz. 92 en B.I. 1955/56, blz. 96.

ook is denkbaar vervroegde winsttransfers met correcties over het vorige jaar.

Kapitaalopbrengsten naar valuta en bedrijfstak.

Voor zover ons bekend is, is dit de eerste maal in de geschiedenis van Indonesië, dat het aandeel der verschillende bedrijfstakken en der verschillende landen in het totaal der transfers wegens de opbrengsten van kapitaal wordt gepubliceerd. De verdeling naar valuta was als volgt:

	1954	1955
	(in procenten)	
U.S. \$	53,3	54,1
Eng. £	3,0	4,8
Ned. f.	42,4	39,6
Overige valuta	1,3	1,5

- Het verrassende van dit overzicht is, dat daaruit blijkt,
- 1e. dat maatschappijen van Amerikanen huize meer dan de Nederlandse maatschappijen hebben getransfereerd;
 - 2e. dat het Nederlandse percentage daalde en het procentuele aandeel van de Verenigde Staten, Engeland en „overige valuta" steeg;
 - 3e. dat Amerika en Nederland tezamen ca. 95 pCt. van het totaal ontvingen.

Aannemende dat de procentuele aandelen die de Financiële Nota noemt voor de verschillende bedrijfstakken, betrekking hebben op de bedragen die volgens de Financiële Nota aan opbrengsten voor kapitaal betaald zijn in 1954 en 1955, komen de hieronder vermelde, aan de Nota ontleende percentages ongeveer overeen met de daarachter genoemde bedragen.

Bedrijfstak	1954		1955	
	pCt.	mln. Rp.	pCt.	mln. Rp.
Landbouwondernemingen	11,6	93,3	12,0	106,6
Industrie en scheepsbouw	7,9	63,5	9,4	83,5
Banken	3,9	31,4	2,4	21,3
Vervoersmaatschappijen	0,2	1,6	0,1	0,9
Water- en elektr. bedr.	2,8	22,5	1,5	13,3
Handelskantoren	ca. 6,9	ca. 50,0	5,2	46,2
Bouwmaatschappijen	0,2	1,6	0,1	0,9
Administratiekantoren	0,8	6,4	0,6	5,3
		270,3		278,0
Coupons, dividenden	2,6	20,9	4,0	35,5
Rente van leningen en disconto's	15,6	125,4	14,3	127,0
		416,6		440,5
Oliemaatschappijen en mijnbouw	ca. 48,2	ca. 387,4	50,4	447,5
Totaal	100,0	804,0	100,0	888,0

In de Financiële Nota is de volgorde waarin de bedrijfstakken genoemd worden iets anders. Onmiddellijk op de handelskantoren volgen de oliemaatschappijen. Voor 1954 is niet gesplitst het percentage voor de handelskantoren enerzijds en voor de „oliemaatschappijen en mijnbouw" anderzijds. Vermoedelijk zijn wij niet ver mis als we aannemen dat van het gezamenlijk bedrag ca. Rp. 50 mln. door de handelskantoren werd getransfereerd.

Hoe de verdeling is, interesseert ons mede in verband met de gelegenheid, die dit overzicht van de transfers wegens de opbrengsten van kapitaal biedt, om een indruk te krijgen van de herkomst der bedragen, die het land aan vennootschapsbelasting heeft binnen gekregen.

De herkomst der vennootschapsbelasting.

Aan de vennootschapsbelasting zijn onderworpen:
1e. de binnen Indonesië gevestigde naamloze vennoot-

schappen, commanditaire vennootschappen op aandelen, onderlinge verzekeringmaatschappijen en coöperatieve verenigingen (Indonesische coöperaties zijn gedurende 5 jaar na haar oprichting van deze belasting vrijgesteld);

2e. in het buitenland gevestigde lichamen voor zover zij voordelen genieten uit bepaalde in Indonesië vloeiende bronnen.

Het tarief is in beginsel 40 pCt. tot een belastbare winst van Rp. 500.000 en vervolgens progressief oplopend met $2\frac{1}{2}$ pCt. meer voor elke Rp. 500.000 tot een maximum van $52\frac{1}{2}$ pCt. voor zover de belastbare winsten groter zijn dan Rp. 2,5 mln.

Voor belastingplichtige n.v.'s en commanditaire vennootschappen opgericht na 1 januari 1950 geldt gedurende 5 jaar na hun oprichting een gereduceerd tarief dat begint met 25 pCt. tot de eerste Rp. 100.000 winst, en geleidelijk oploopt, totdat het bij de winsten van meer dan Rp. 500.000 weer aansluit op het algemene tarief.

In de praktijk gaat men ervan uit, dat bedrijven die op grond van de opbrengsten van kapitaal mogen transfereren, gemiddeld 50 pCt. over hun belastbare winst aan vennootschapsbelasting betalen. De oliemaatschappijen mogen het restant geheel en tegen de officiële koers transfereren. De andere maatschappijen moeten na voldoening der vennootschapsbelasting (gem. 50 pCt.) eerst 20 pCt. van de belastbare winst op een geblokkeerde rekening storten bij de Bank Indonesia om op basis van het resterende deel (30 pCt.) transfer te kunnen aanvragen. Als dit wordt toegestaan mag betrokkene het resterende bedrag omzetten in vreemde valuta tegen de officiële koers vermeerderd met een transferheffing (TPT) van $6\frac{2}{3}$ pCt.

Dit betekent dat deze „overige maatschappijen” van elke Rp. 100 belastbare winst Rp. 18 tegen de officiële koers kunnen overmaken, nadat Rp. 50 aan vennootschapsbelasting is betaald. Men kan ook zeggen, dat voor elke Rp. 50 die door de oliemaatschappijen als kapitaalopbrengst is getransfereerd, Rp. 50 aan vennootschapsbelasting is betaald en dat in de overige gevallen tegenover een transfer van Rp. 18, Rp. 50 aan vennootschapsbelasting moet zijn afgedragen.

Het is niet goed mogelijk uit de ons ter beschikking staande gegevens over de getransfereerde bedragen in 1954 en 1955 af te leiden hoeveel vennootschapsbelasting in die jaren ontvangen is van de transfererende maatschappijen. De voor deze jaren genoemde bedragen zijn immers vermengd met transfers die eigenlijk in vorige jaren thuis horen en het is ons niet goed mogelijk aan te geven in hoeverre deze verschuivingen betrekking hebben op oliemaatschappijen of „overige maatschappijen”. Daarenboven is er een „time-lag” van enige maanden tussen het moment

waarop de belasting wordt betaald en het transfer plaatsvindt.

Maar wij geloven niet ver mis te zijn als we aannemen dat de transfers voor opbrengsten van kapitaal bij de oliemaatschappijen in 1956 ca. Rp. 800 mln. zullen bedragen, waarover zij in dat jaar dan ca. Rp. 800 mln. vennootschapsbelasting zullen betalen. Nemen wij aan dat de overige maatschappijen winsten van het jaar 1955 zullen mogen transfereren tot een bedrag van Rp. 234 mln., dan moeten

zij in 1956 aan vennootschapsbelasting betalen ca. $\frac{50}{18} \times 234$

= Rp. 650 mln. Dat zou een totaal aan ontvangsten uit vennootschapsbelasting van transfererende maatschappijen van Rp. 1.450 mln. in 1956 geven.

Voor 1956 is begroot Rp. 1.500 mln. vennootschapsbelasting; voor 1955 Rp. 1.350 mln. Ook al zijn de door ons getaxeerde cijfers over de door transfererende maatschappijen betaalde vennootschapsbelasting niet meer dan globale benaderingen, toch laten zij wel zien dat hetgeen de niet-transfererende bedrijven aan vennootschapsbelasting opbrengen een relatief klein bedrag is. Een bedrag zo klein, dat de oorzaak daarvan niet alleen gezocht mag worden in het gereduceerde tarief voor ná 1950 opgerichte bedrijven.

„Mr. Sjafruddin over economie en financiën”.

Dit was de titel waaronder het Persbureau P.I.A. een uitvoerig verslag gaf van de moedige rede, welke de toen nog demissionaire Gouverneur van de Bank Indonesia eind december uitsprak op het Bandung-congres van de Masjumi. Een moedige rede omdat hij gevoeligheden en veler wensen niet ontzag als hij meende dat zij tot een onjuiste houding en een verkeerde politiek leidden. Sterker nog: zijn rede was in wezen niet anders dan een strijd tegen al die sentimenten en belangen die z.i. de economische opbouw van Indonesië bemoeilijkten.

Helaas bereikte het verslag van zijn rede ons te laat om aan Sjafruddins woorden de plaats te geven, die zij in deze kroniek verdienen. Maar ons kwartaaloverzicht is juist laat genoeg om er nog met vreugde in te kunnen opnemen, dat de Regering zojuist heeft doen weten Mr. Sjafruddin Prawiranegara opnieuw voor 5 jaar te benoemen tot Gouverneur van de Bank Indonesia ³⁾.

Djakarta, 8 januari 1957.

Prof. Dr. A. KRAAL.

³⁾ En zoals de Nieuwsgier van 8 januari 1957 uit N.U.-kringen vernomen heeft, heeft „de benoeming van Mr. Sjafruddin niets te maken met het besluit van de Masjumi om haar Ministers terug te trekken. Er was helemaal geen sprake van een koehandel tussen de partijen”.

Economisch-Statistische Dag 1957

De eenjarige telg van de Vereniging voor Statistiek, de economische sectie, hield op 18 januari 1957 een middag-bijeenkomst in Utrecht. Een relatief groot aantal econo-misten met statistische interesse of ervaring en mathematici met economische inslag hoorden allereerst een openingswoord van de voorzitter, Drs. L. van Kranendonk en een „Ten geleide” namens het hoofdbestuur van Prof. P. de Wolff.

Daarna stonden op het programma twee inleidingen, welke beide zeer zeker aan het doel beantwoordden, nl. het inzicht geven in het gebruik van statistische en mathe-matische methoden bij het oplossen van economische vraagstukken. Zowel Drs. C. J. van Eijck, medewerker van het Centraal Planbureau, die „Enige economische toepassingen van de factoranalyse” behandelde, als Drs. L. A. H. Enthoven, medewerker van de K.L.M., die

„Een groeimodel van de luchtvaartontwikkeling op lange termijn” schetste, gaven heldere uiteenzettingen. Door de vele gestelde vragen konden enkele punten nog duidelijker in het licht worden gesteld. Het was een verdienste dat ongetwijfeld ook niet wiskundig geschoolden de soms op hogere wiskunde gebaseerde materie hebben kunnen volgen.

De heer Van Eijck paste de methode van de „principal components”, een generalisatie van de factoranalyse, toe op macro-economische tijdreeksen, in navolging van het gebruik dat de psychologie van de factoranalyse maakt, o.a. bij intelligentietests. De veelheid van verschijningsvormen der intelligentie leidde ertoe, dat men de structuur van deze vrijwel onmeetbare grootheid via deze min of meer meetbare verschijningsvormen trachtte te benaderen. Door middel van econometrische modellen poogt men in de economische wetenschap al enige decennia de structuur van het onderhavige economische stelsel te weten te komen. Het vinden van de juiste afhankelijkheden van endogene en exogene variabelen en het meten van de desbetreffende structuurcoëfficiënten hebben daarbij steeds grote zorgen gebaard. De factoranalyse kan nu behulpzaam zijn bij het vinden van de juiste relaties tussen economische grootheden.

Bij de regressie-analyse probeert men op grond van economisch-theoretische overwegingen voor de te verklaren variabelen verklarenden te vinden, die dan tezamen voldoende verklaring moeten geven. Door de techniek van de kleinste kwadraten meet men dan de regressiecoëfficiënten. De factoranalyse construeert nu, voordat men tot dergelijke berekeningen overgaat, voor elke te verklaren variabele een hypothetische structuur. Alle te verklaren variabelen (Z_{it}) worden gerelateerd aan dezelfde mathematische abstracties (F_{kt}), d.w.z. aan dezelfde langs wiskundige weg geconstrueerde tijdreeksen. Men verkrijgt dan de volgende relatie voor de i -de variabele:

$$Z_{it} = \sum_{k=1}^K a_{ik} F_{kt} + U_{it}. \text{ De index } i \text{ slaat op het}$$

nummer van de variabele ($i = 1 \dots D$), de index t op het tijdstip ($t = 1 \dots T$). De coëfficiënt a_{ik} wordt de „factor-loading” genoemd en is, als gevolg van de normalisatie van de variabelen, gelijk te stellen aan de enkelvoudige correlatiecoëfficiënt voor het verband tussen de i -de variabele en de k -de factor op het tijdstip t . Deze „verklarende” bewegingscomponenten (F_{kt}), waarvan er dus in totaal K in aanmerking genomen worden, worden gemeenschappelijke factoren genoemd. Onder het niet-verklaarde deel, met name de resttermen U_{it} , worden begrepen: specifieke factoren.

Aan de gemeenschappelijke en specifieke factoren worden diverse eisen van ongecorrleerd-zijn gesteld. Op deze wijze verkrijgt men meestal meerdere oplossingen en de onderzoeker kiest daaruit op grond van bepaalde criteria de voor hem meest relevante. Zo komt men in het econometrisch model voor Nederland van het C.P.B., met behulp van de methode van de „principal components”, tot zeven gemeenschappelijke factoren. Daarbij werd de eis gesteld, dat de „communality” de som van de kwadraten van de bij elke factor behorende „factor-loading” (a_{ik}) rond 0,80 moest liggen, hetgeen betekent een multipele correlatiecoëfficiënt van circa 0,90. Gezien het feit, dat gewerkt werd met de eerste differenties van de variabelen is dit een relatief zware eis.

Wanneer men deze mathematisch geconstrueerde gemeenschappelijke factoren heeft gevonden, tracht men een

of meer economische exogene grootheden op te sporen, die in de tijd een vrijwel gelijk verloop vertonen als de beschouwde factor. De heer Van Eijck sprak hierbij van een identificatievraagstuk, dat soms opgelost wordt door het bekijken van „plaatjes”.

Zodoende vindt men, in principe onafhankelijk van economisch-theoretische overwegingen, „adsiprant” exogene verklarende variabelen en krijgt men inzicht in de aard en de samenhang daarvan. Hierna past men de regressie-analyse toe om die samenhang te meten. Terecht werd tijdens de discussie opgemerkt dat de identificatie van een gemeenschappelijke factor met meerdere exogene variabelen tot een overbepaald stelsel kan leiden, terwijl meting van de structuurcoëfficiënten aan dezelfde moeilijkheden onderhevig kan zijn. Toch zal de factoranalyse een nuttige bijdrage kunnen leveren bij het ontwarren van dergelijke gecompliceerde vraagstukken.

De heer Enthoven beschreef hoe de K.L.M. heeft getracht een soort trendformule te berekenen voor het wereld-luchtvervoer in verkochte ton-kilometer op geregelde luchtlijnen. Het vervoer in Rusland en China werd daarbij buiten beschouwing gelaten, alsmede ex definitione de charter-vluchten.

Het is in de loop der jaren een gebruik geworden, dat men voor elk nieuw op de markt verschijnend artikel een logistische kromme ter hand neemt om de afzet ervan weer te geven. IJverig wordt gezocht naar het buigpunt en door verdubbeling vindt men dan de maximale afzet. Naar analogie van personenauto's, radio- en televisietoestellen heeft de economist-statisticus ook voor het goed „luchtvervoer” een logistische trend verondersteld. Aangezien bij een zodanige functie de groei van het wereld-luchtvervoer recht evenredig zou zijn met het groeivermogen (dat is: het verschil tussen maximaal te behalen en reeds behaalde groei) dan zou het groeipercentage uiteindelijk nul worden. Een berekening leidde er reeds toe, dat dan in 1970 geen groei meer plaats zou hebben en dat in 1960 het aandeel van het goederenverkeer in het totale luchtvervoer al zou gaan afnemen. De ontwikkelingen in 1955 en 1956 hebben deze prognose reeds gelogenstraft, terwijl daarnaast ook op ander gronden hieraan wordt getwijfeld.

Daar de ontwikkeling van het wereld-luchtvervoer van 1900 tot 1950 een vrij regelmatig verloop laat zien, met een groeipercentage van 6 à 7 procent, is wel eens de veronderstelling geuit, dat men dus te doen heeft met een exponentionele trend. Dit acht men evenwel toch wel een al te optimistische kijk, daar op de duur een zekere verzadiging en een afnemende expansiemogelijkheid zal optreden. Dit heeft bij de K.L.M. geleid tot de these: de trend van het luchtvervoer bevindt zich tussen de logistische curve en de exponentiële curve, respectievelijk als onder- en bovengrens, in.

De K.L.M. verwacht vervolgens, dat het huidige groeipercentage wel zal dalen, doch niet verder dan een limiet, die bepaald wordt door een exponentiële functie. Een ander heeft ertoe geleid, dat men aanneemt, dat het verloop van het wereld-luchtvervoer gerepresenteerd kan worden door het produkt van logistische en exponentiële functie.

Voor 720 varianten heeft men deze relatie getoetst, waarbij men variaties aanbracht in het buigpunt, het groeivermogen en het groeipercentage, over de periode 1930 tot en met 1970. Als limiet-waarde voor het groeipercenten-

tage werd de beste aansluiting gevonden bij het percentage van 7. Dit blijkt wel overgen te stemmen met de bevindingen van andere onderzoekers.

De K.L.M. gebruikt nu de op deze wijze gevonden trendformule als uitgangspunt voor prognoses. Andere, meer op korte termijn geldende factoren, worden daarbij uiteraard ook in aanmerking genomen.

In de discussie werd de veronderstelling geopperd, dat wellicht meer sprake is van logistische curves, die ten gevolge van welvaartsveranderingen, tariefsverlagingen etc. steeds verschuiven. De combinatie op deze manier van logistische en exponentiële functie achtte men vrij willekeurig gekozen. Wellicht mag hier aan toe gevoegd worden, dat men er met berekenen alleen niet is. Elke berekening dient een theoretische basis te hebben en gaarne wordt daarom de hoop uitgesproken, dat een hechter fundament voor juist deze keuze zal worden gestort.

Econometrisch Instituut.

D. B. JOCHEMS.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank per 14 januari gaf enige symptomen van ontspanning aan. Het tijdelijk bij deze instelling in het kader van re-purchase contracten door de banken gestalde schatkistpapier was nl. geheel verdwenen en de voorschotten in rekening-courant bleken ca. f. 100 mln. te zijn gedaald. Of deze verbetering een blijvertje is, staat echter geenszins vast; de meeste banken zaten tegen het einde der lopende kas-reserveperiode goed met hun kaspercentage, zodat zij het er nu een weekje van konden nemen. Minder fraai was, dat de goud- en deviezenvoorraad wederom een aanzienlijke teruggang te zien gaf. Sinds 5 november 1956 is deze voorraad nu elke week gedaald en wel in totaal met f. 325 mln. Wat betreft de daling der laatste weken, die mede bij de convertibele valuta plaatsvond, is het merkwaardig dat men in geldmarktcringen meende te weten dat niet onaanzienlijke bedragen, die op korte termijn in het buitenland — speciaal in New York — waren uitgezet, de laatste tijd zouden zijn gerepatriëerd. Indien juist, zou dit een aanwijzing kunnen zijn dat het met de lopende betalingsbalans extra droevig is gesteld.

Het is onder deze omstandigheden niet verbazingwekkend, dat de Centrale Bank het kaspercentage voor de nieuwe periode 22 januari - 21 februari heeft gehandhaafd op 7 pCt. Kennelijk ziet deze instantie in de huidige donkere monetaire situatie voornamelijk niet zo veel lichtpunten, dat zij haar signalen door renteverlaging en restrictieverlichting van rood op groen wil schakelen.

Ongetwijfeld betekende deze continuatie een bittere pil voor het bankwezen, uit welks midden reeds enkele proefballonnetjes voor een mildere vorm van restrictie waren opgelaten. In het jaarverslag van de Rotterdamsche Bank over 1956 werd zelfs op de wenselijkheid van algehele opheffing van de kasreserveplicht gewezen, zulks met het oog op de ingrijpende wijzigingen die zich hebben voorgedaan sinds het bekende gentlemen's agreement tussen banken en Centrale Bank hierover.

Het nare punt voor de banken in de huidige situatie is, dat de zware cijns die zij thans aan de Centrale Bank

moeten betalen, voor deze laatste juist het doelwit van haar politiek in deze inflatoire tijden vormt. Van gemakkelijke concessies moet men zich daarom maar niet teveel voorstellen.

De kapitaalmarkt.

Al kon men op het Damrak niet vooruit weten, hoe sterk New York op de laatste beursdag van de week zou reageren op de ontdekking der Yanks, dat de Eisenhower-doctrine voor het Midden-Oosten in Moskou niet met gebel wordt ingehaald, toch heerste er ook zonder deze voorwetenschap de afgelopen week een dalende tendentie op de Amsterdamse aandelenmarkt. De daling van aandelen Koninklijke in New York vormde hierbij de hoofdfactor. Voorts bleken de cijfers van de AKU over 1956, aangevende een gedaalde omzet, gestegen kosten, en daardoor een van 16 tot 13 pCt. gedaalde winstmarge, toch nog wat ongunstiger te zijn dan men reeds had gevreesd.

Een lichtpunt bij al dit sombere nieuws vormde de houding van de claims Philips, die recht geven op inschrijving op de converteerbare obligaties. De prijs hiervoor stelde zich op f. 16 à f. 17, waardoor de koers der nieuwe obligaties op ca. 106 à 107 pCt. uitkwam. Weliswaar was er vermoedelijk per saldo nogal enig buitenlands aanbod in deze claims, maar de vraag van binnenlandse zijde bleek zo groot te zijn, dat althans gedurende de verslagweek niet, gesproken kon worden van onverteerbare brokken.

Op de obligatiemarkt werd weer een nieuwe emissie geannonceerd, nl. van de Maatschappij voor Middellang Crediet, die f. 5 mln. 4 $\frac{3}{4}$ pCt. 10-jarige obligaties à 99 $\frac{1}{2}$ pCt. uitgeeft; nog geen half jaar geleden emitteerde deze maatschappij 4 pCt. 10-jarige obligaties, hetgeen de snelle stijging van de rentestand illustreert.

In een redevoering heeft Prof. Posthuma nog eens enige harde noten gekraakt over de gemeentelijke financiering; zo schatte hij, dat thans in totaal een bedrag van ca. f. 1 mrd. langdurige gemeentelijke investeringen met kortlopend krediet — in sommige gevallen met een looptijd van slechts enkele dagen — is gefinancierd.

Het zijn dergelijke cijfers die de gedachte steunen dat de huidige kapitaalschaarste bepaald geen ééndagsvlieg is.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	4 jan. 1957	11 jan. 1957	18 jan. 1957
Algemeen		203,0	201,1	195,4
Internat. concerns		275,6	272,9	264,4
Industrie		151,5	150,2	147,2
Scheepvaart		165,3	164,9	160,8
Banken		130,9	126,6	125,2
Indon. aand.		103,2	103,6	99,7

Aandelen	f. 1957	f. 1956	f. 1955
Kon. Petroleum	168,30	166,30	161,10
Unilever	351	356 $\frac{1}{2}$	349 $\frac{1}{2}$
Philips	238	233 $\frac{1}{4}$	228 $\frac{1}{4}$ *
A.K.U.	217 $\frac{1}{2}$	211	196 $\frac{1}{2}$
Kon. N. Hoogovens	298	288	268
Van Gelder Zn.	208 $\frac{1}{4}$	204 $\frac{1}{2}$	200
H.A.L.	187	183 $\frac{1}{2}$	181 $\frac{1}{2}$
Amsterd. Bank	231	224	224
H.V.A.	100	97 $\frac{1}{2}$	96

Staatsfondsen	1957	1956	1955
2 $\frac{1}{2}$ pCt. N.W.S.	70 $\frac{1}{2}$	69%	68
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt. 1947	85%	83 $\frac{1}{2}$	84
3 $\frac{1}{4}$ pCt. 1955 I	87%	86 $\frac{1}{2}$	84 $\frac{1}{2}$
3 pCt. Grootboek 1946	85%	84 $\frac{1}{2}$	85 $\frac{1}{2}$
3 pCt. Dollarlening	93	93 $\frac{1}{4}$	92 $\frac{1}{2}$

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	87%	88%	88
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	84%	83½	82%
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	87%	87	87
3½ pCt. Philips 1948	92	89%	89%
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	85	82%	82%

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	498,2	493,8	477,2

*) exd.

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in het vierde kwartaal 1956

De algemene stand der geldmarkt.

De vernauwing van de geldmarkt in haar vrije sector bleef karakteristiek voor gans de maand november en in december viel er geen noemenswaardige verruiming te signaleren. Deze krapheid ging gepaard met een aanmerkelijke stijging van de rentevoeten, die met ca. 1 pCt. opliepen voor de mobilisaties van papier, dat uit zijn aard zelf niet automatisch afwentelbaar is op de Nationale Bank of het Herdiscontering- en Waarborginstituut. Deze stijging van de rentevoeten stond blijkbaar in het teken van de verwachte verhoging van de officiële discontovoeten van de Nationale Bank. Daarenboven dient er rekening mede te worden gehouden dat het volume niet geïllustreerde bankaccepten aanzienlijk is toegenomen ingevolge de restricties van de Nationale Bank in het verlenen van haar visum. Zoals bekend voerde de Belgische Centrale Bank haar discontovoeten met een half procent op met ingang van 6 december. Voor geaccepteerde, in een bank gedomiciëerde wissels, belooft de discontovoet thans 3½ pCt. Aan het andere uiteinde van deze voorwaardengamma vinden we de rentevoet voor promessen en niet geaccepteerd noch gedomiciëerd papier, thans 5¼ pCt. Deze 5¼ pCt. is eveneens de interestvoet toepasselijk voor beleningen en voorschotten in rekening-courant op overheidsfondsen met meer dan 12 maanden looptijd. Het is tevens deze 5¼ pCt. discontovoet, verhoogd met een veranderlijke marge, die doorgaans als basis genomen wordt voor de rentevoetwaarden der kasvoorschotten door de private banken verleend.

In aansluiting op deze wijziging van de discontovoeten, verhoogde het H.W.I. zijn rentetarieven voor geïllustreerde accepten met 3/8 tot 5/8 naar gelang de looptijd van het papier en schafte tevens het voorkeurtarief voor bankaccepten ter financiering van de export naar de dollarzone af.

Verloop van de kredietverlening

	Portefeuille handelspapier Nationale Bank	Herdisconto door de priva- te banken bij de Nat. Bank en parastatale in- stellingen	Krediet verleend aan de economie door de private banken
december 1955	6.762	6.254	45.695
april 1956	3.141	5.303	47.895
mei 1956	4.849	5.948	47.818
juni 1956	4.180	6.040	46.327
juli 1956	6.622	7.321	45.450
augustus 1956	3.984	6.135	46.665
september 1956	5.229	7.186	46.120
oktober 1956	5.996	6.445	47.812
november 1956	7.079	—	—

Het aanbod van callgelden was in de loop van de maand november doorgaans ruim evenals in de eerste helft van

december. Deze ruimte wordt toegeschreven aan de gunstige tendentie in de bankdeposito's zelf. Te noteren valt evenwel dat de daggeld door het H.W.I. opgenomen ge-reserveerd zijn voor het disconto van geïllustreerde bankaccepten.

De stortingen door de banken in betaling van de opgenomen effecten der jongste staatslening, gebeurden resp. op 17 en 28 november jl. en hadden hun gebruikelijk tijdelijk verkrappend effect op de daggeldmarkt.

De toestand van de banken.

Enkele cijfers uit de globale bankbalansen.

(in mln. fr.)

	31 dec. 1955	juni 1956	sept. 1956	okt. 1956
Actief				
<i>Krediet aan de private economie</i>	45.695	46.327	46.120	47.812
a. Handelswissels	15.696	15.431	14.688	15.709
b. Prolongaties en voorschotten	1.291	1.278	1.247	1.267
c. Kaskredieten	19.080	20.054	20.380	20.754
d. Accepten	9.628	9.564	9.805	10.082
<i>Krediet aan de Overheid</i>	49.702	53.631	53.926	55.255
Passief				
Bankiers	7.859	7.180	7.943	8.268
Deposito's totaal	79.027	82.058	81.969	83.065
Deposito's op zicht	67.260	69.456	70.218	71.091
Deposito's op termijn	11.767	12.602	11.751	11.974
Kasbons	3.816	4.130	4.201	4.229
<i>Totaal vreemde werkmiddelen</i>	90.702	93.368	94.113	95.562
<i>Totaal eigen middelen</i>	7.048	7.430	7.431	7.461

Vermoedelijk is de stijging der bankdeposito's na oktober verder doorgelopen. De expansie van de bankdeposito's over de jongste maanden met het niveau der overheidsbestedingen. Na oktober heeft de stockeringsgolf die over het land is gegaan, een terugtrekking van spaargelden veroorzaakt. Het geaccelereerd tempo der aankopen blijkt anderdeels de liquiditeit van de distributie gunstig beïnvloed te hebben, hetgeen blijkbaar bijgedragen heeft tot de verdere stijging der bankdeposito's.

De obligatiemarkt.

De maand november bracht een nieuwe koersdaling, echter niet zo belangrijk als deze van de voorgaande maand. De eerste twee weken van november waren de koersen eerder prijshoudend, vooral voor het papier op half lange termijn, dat overheidssteun genoot. Na een aarzeling bij de aanvang van de tweede helft van november sloeg deze de laatste week van de maand om in een vrij algemene koersdaling, die werd toegeschreven aan de toenemende arbitrageverrichtingen vóór het sluiten van de inschrijvings-termijn der jongste staatslening. De internationale toestand was tevens weinig bevorderlijk voor dit genre van plaatsingen.

De inschrijving op de 4½ pCt. Lening 1956/67 werd vanaf 12 tot 27 november officieel opengesteld. Reeds bij de aanvang kon worden vastgesteld dat het inschrijvingsritme trager was dan bij de meeste voorgaande staatsleningen met onbeperkt bedrag. Uiteindelijk werd een totaal bedrag van fr. 4.704 mln. inschrijvingen bereikt, zodat men toch enigermate beneden de gestelde verwachtingen bleef.

De jongste verhoging van de discontovoeten bracht een nieuwe, ditmaal substantiële baisse der obligatiekoersen. Deze maatregel van 6 december was alleszins een pover St. Niklaasgeschenk voor de beleggers die zo pas op de nieuwe staatslening hadden ingetekend.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

(in pCt. per einde maand)

	Gemiddelde looptijd	aug. 1948	juni 1950	juni 1951	sept. 1956	okt. 1956	nov. 1956
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,16	4,20	4,21
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,73	4,83	4,96
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	5,03	5,18	5,28
Kasbons parastatale instellingen	ca. 9 jaar	—	—	5,41	4,71	4,83	4,94
Private instellingen ..	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	4,96	5,03	5,06

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

Bron: Kredietbank.

De aandelenmarkt.

De internationale spanning veroorzaakte begin november een aanmerkelijke koersafbrokkeling, die praktisch alle rubrieken aantastte. Deze beweging sloot aan bij de flauwe stemming die reeds de laatste dagen van oktober de aandelenmarkt drukte, en veroorzaakt was door de regeringsverklaring aangaande de eventuele maatregelen ter bestrijding van de inflatie. Vooral de mogelijke heffing op de speciale conjunctuurwinsten werd door de beurs ongunstig geïnterpreteerd.

Na het wapenbestand in Egypte herwonnen de koersen spoedig het verloren terrein. De tweede helft van november was evenwel opnieuw uitgesproken. Naar verluidt zouden vooral verkopen voor buitenlandse rekening op de markt gewogen hebben. De repatriëring van deze bedragen droeg tevens bij tot de stijging van de financiële dollar. Karakteristiek voor de eerste weken van december is de vastere toon van de koloniale aandelen, die gezien de internationale spanning, terug de aandacht gaande houden, te meer daar zij een heel stuk lager noteren dan hun hoogste koersen van de laatste maanden.

Het Nederl. Economisch Instituut te Rotterdam zoekt een

FUNCTIONARIS,

die

- leiding kan geven aan de administratie
- algemene zaken van het instituut kan behartigen.

Diploma M.B.A. of gelijkwaardig diploma is een vereiste.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen, gelieve men te richten aan: N.E.I., Pieter de Hoogweg 120, Rotterdam.

Enkele indexcijfers

(basis 1953 = 100)

	28 sept.	31 okt.	30 nov.
Banken	138,3	134,8	134,8
Holdings	180,6	171,0	167,3
Gas en elektriciteit	149,4	135,3	131,6
Metaal	128,5	119,8	118,6
Non ferro	239,9	222,4	220,5
Scheikunde	120,4	118,1	114,9
Steenkolen	135,4	120,1	126,3
Bouw	192,6	185,2	179,2
Textiel	77,7	83,2	82,1
Koloniale	125,9	120,5	120,1
Algemeen totaal	138,3	130,5	129,8

Het gemiddeld rendement van de 75 gebruikelijke aandelen beliep einde november 3,73 pCt., tegen 3,63 pCt. einde oktober, welke stijging vooral aan de beweging der koersen toe te schrijven is.

Kortenberg.

Dr. L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

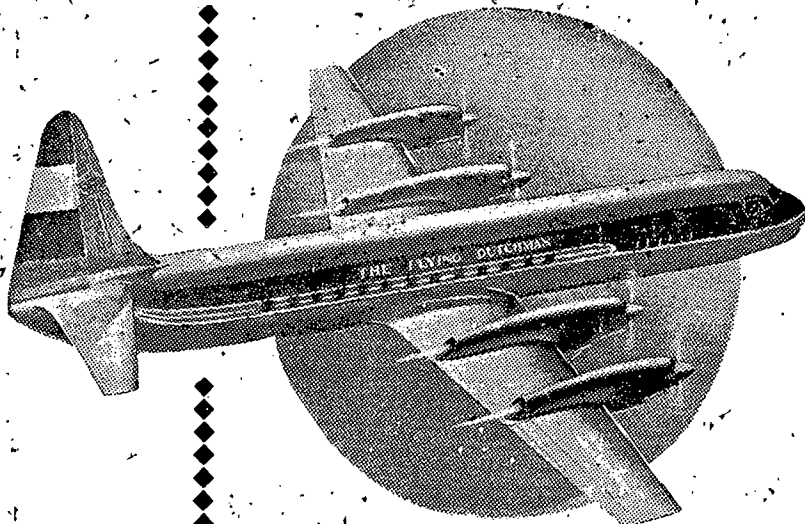
OPENBARE EMISSIES ¹⁾ VAN OBLIGATIES EN AANDELEN (EXCL. CONVERSIES) OP DE NEDERLANDSE KAPITAALMARKT IN 1955 EN 1956 ²⁾

(in duizenden guldens)

	Binnenland						Buitenland		Totaal	
	Obligaties		Aandelen		Totaal		Obligaties		binnen- en buitenland	
	1955	1956	1955	1956	1955	1956	1955	1956	1955	1956
Staatsleningen	850.000	396.000	—	—	850.000	396.000	185.000	—	1.035.000	396.000
Provincies	—	17.000	—	—	—	17.000	—	—	—	17.000
Gemeenten	—	146.100	—	—	—	146.100	—	—	—	146.100
w.o. Premieleningen ..	—	84.000	—	—	—	84.000	—	—	—	84.000
N.V. Bank voor Nederl. Gemeenten	25.000	69.800	—	—	25.000	69.800	—	—	25.000	69.800
Bank- en kredietinstellingen	49.099	53.284	24.306	5.950	73.405	59.234	40.000	—	113.405	59.234
Hypotheekbanken	—	4.925	180	438	180	5.363	—	—	180	5.363
Industrie	15.670	70.410	366.859	100.579	382.529	170.989	15.000	—	397.529	170.989
Scheepvaart	—	—	21.250	30.302	21.250	30.302	—	—	21.250	30.302
Handel	11.960	6.450	12.196	2.424	24.156	8.874	—	—	24.156	8.874
Mijnbouw	—	—	—	—	—	—	26.092	—	26.092	—
Cultures	—	—	5.000	—	5.000	—	—	—	5.000	—
Elektr., gas- en waterl. mjen	—	—	80	94	80	94	—	—	80	94
Spoorwegen	50.000	—	—	—	50.000	—	—	—	50.000	—
Kerkelijke en liefdadige instellingen ..	5.977	5.391	—	—	5.977	5.391	—	—	5.977	5.391
Diversen	4.665	7.200	10.326	5.960	14.991	13.160	9.875	—	24.866	13.160
Algemeen totaal	1.012.371	776.560	440.197	145.747	1.452.568	922.307	275.967	—	1.728.535	922.307
w.v. Overheidssector ..	850.000	559.100	—	—	850.000	559.100	185.000	—	1.035.000	559.100
N.V. Bank voor Nederl. Gemeenten	25.000	69.800	—	—	25.000	69.800	—	—	25.000	69.800
Private sector	137.371	147.660	440.197	145.747	577.568	293.407	90.967	—	668.535	293.407

¹⁾ Reële bedragen volgens stortingsdatum, incl. het deel van de leningen dat vooraf onderhands op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst.

²⁾ Bron: C.B.S.

per vliegende hollander

Op Nieuw-Guinea, in Indonesië, in Afrika, in Australië, op Curaçao, in Venezuela, in Canada... kortom, overal ter wereld zien Nederlanders reikhalzend uit naar nieuws en berichten uit het vaderland.

Voor velen van hen is het een uitkomst, dat de Weekeditie van de Nieuwe Rotterdamse Courant per luchtpost vliegenvlug in hun bezit is.

Verras Uw verwanten met een abonnement op dit goede en actuele Nederlandse weekblad.

Bent U zelf nog geen abonnee op de Nieuwe Rotterdamse Courant? Maak er dan eens gedurende 14 dagen gratis kennis mee.

Vraag echter eerst een proefnummer. Het verplicht U tot niets.

Nieuwe Rotterdamse Courant,
de courant voor ontwikkelde mensen.

Aan de Nieuwe Rotterdamse Courant
Abonnementenafdeling
Postbus 824 — Rotterdam

Hiermee verzoek ik U mij:

- *) de *Nieuwe Rotterdamse Courant* gedurende 14 dagen gratis ter kennismaking te doen toekomen;
- *) mij een gratis nummer van de *Weekeditie N.R.C.* te zenden met opgave van luchtpost
de kosten van verzending per _____ naar
zeepost

Naam:

Adres:

*) svp doorhalen, wat niet wordt verlangd.

BON